

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

RIKSORGAN FÖR SVERIGES LUNGSJUKA

N:r 11

Nov.

1954.

Pris 75 öre

ARBETSGLÄDJE

Uppmätt och färdigförpackat material för flättningsarbeten av olika slag såsom kakfat, serveringsbrickor, blomkorgar m. m. Populära och lättsålda modeller, begärliga på den öppna marknaden!

Rekvirera fullständig katalog

Vårt arbetsmaterial tillverkas och förpackas av sjuka och partiellt arbetsföra vid Arbetsträningsskolan vid Värnhems Vårdhem i Malmö. Vi vänder oss till sjukhus och vårdanstalter för att i samarbete med arbetsterapien ge sysselsättning åt sjuka och partiellt arbetsföra.

Två exempel ur vår katalog

HOBBYMATERIAL

Sallerupsvägen 26, Malmö Tel. 163 94
Arbetslokaler: Värnhems Vårdhem, Malmö

Skånska Banken

Huvudkontor: Malmö

Leifen

Fineline

av fackmannen erkänd som den bästa finelinepennan i marknaden.

Med en Fineline (0.90 bly) har man alltid en nyformerad penna.

Tillverkas i följande modeller:

19-090 med förgylld silverhuv	16:—
18-090 med silverhuv	15:—
16-090 med bred ring	12:50
12-090GC med smal ring samt förgylld clips och spets	11:—
12-090NC med smal ring samt förnicklad clips och spets	9:—
11-090NM med rak plasttopp	6:—
10-090 med förnicklad topp	7:50
8-090 j:or med plasttopp	3:75

Pennorna tillverkas i olika färger

Försäljes hos bok- och pappershandlare samt specialaffärer

TILLVERKARE:

AB A. G. SVENSSON

HÅLSINGBORG

Tel. 180 18, 198 41, 225 09

Jeppssons Pälsvaruaffär

MÖLLEVÄNGSGATAN 31 B

Tel. 176 59

MALMÖ

Tel. 176 59

Stilfullt och välgjort arbete

Humana priser

Utkommer varje månad

Status

RIKSORGAN FÖR SVERIGES LUNGSJUKA

Nr 11. november 1954

17:e årgången

Ansvarig utgivare: EINAR HILLER.
Redaktör: SIXTEN HAMMARBERG.
Ägare: De Lungsjukas Riksförbund.

Annonspriser:

1/1 sid. 400.—, 1/2 sid. 225.—,
1/4 sid. 125.—, 1/8 sid. 65.—.

Småannonser:

60 mm spaltbredd 65 öre mm.
90 mm spaltbredd 90 öre mm.

Färgannonser 25 % tillägg.
För julnumret specialoffert.

Kontrollmärke
lagligen skyddat

HUVUDREDAKTIONEN I STOCKHOLM:
Kocksgatan 15, Stockholm 4.
Telefon 41 39 99 och 44 40 40.
Postgirornr 95 00 11.

LOKALREDAKTIONEN I MALMÖ:
Kamrergratan 3. Tel. 97 53 44.
Postgirornr 95 00 65.

Prenumerationspriser: helt år 8.—,
halvt år 4:50.

ETT BETYDELSEFULLT RÅDSLÅG

"Imponerande bredd och slagkraft" är ord man ofta möter i samband med kongresser och årsmöten — gangsa naturligt för övrigt i ett land som vårt, där medborgarna på så många områden går fram i kollektiv samverkan för att uppnå olika syften och mål. När man — om också på något avstånd från läkarvetenskapen — och dess interna angelägenheter — tar del av vad som förekom vid 17:e nordiska tuberkulosläkarmötet i Stockholm i sept. frestas man lätt till ord av ovan citerad art — och i det sammanhanget bör understrykas att det är befogat med såväl "bredden" som "slagkraften".

Läkarna kunde vid denna nordiska träff uppvisa bredd och variation i sin metodik. Folkfienden tuberkulosen håller verkligen på att inringas effektivt från alla sidor. De kemiska läkemedlen banar vägen till tuberkelbacillens hemligaste förskansningar i människokroppen, även om en del hinder ännu återstår. Vetenskapens anfallsplaner — som kan studeras närmare i särskilt referat på annan plats i detta nummer — visar planmässighet och strategi, som även för lekmanen ter sig mycket respektingivande. Man gläds åt framstegen och att det inte tycks finnas några större meningsskiljaktigheter mellan de rent medicinska och kirurgiska behandlingsmetodernas företrädare. Visst finns väl här, liksom på så många andra områden, en viss motsättning mellan "det gamla beprövade" och "det nya" — det nya som ännu inte hunnit få så starkt stöd i statistikens pyramider. Men i stort sett är det väl fråga om samverkan mellan olika, nya och äldre behandlingsmetoder. Specialisten inom operationstekniken vet t. ex. att han med de nya kemiska preparaten som hjälpmedel kan få patienten i operabelt skick och därmed har han större utsikter att lyckas med det ingrepp, som utgör hans insats för att göra patienten frisk. Be-

träffande "konkurrensen" mellan olika behandlingsmetoder — om man nu verkligen kan tala om någon sådan — måste ju läkarens omdöme i det individuella fallet bli avgörande för vilket medel, som bör tillgripas. Av kongressförhandlingarna framgick det emellertid att åtminstone en äldre metod håller på att få minskad betydelse, nämligen kvävgasbehandlingen. I Holland lär ju till och med den sortens behandling helt ha kommit ur bruk — man behandlar inte längre tbc-patienter med kvävgas på sjukhusen där.

*

Vänder man sig sedan för en stund bort från de kemiska preparaten, olika kombinationer av läkemedel, resektionsingrepp och andra moderna medicinska termer, så hittar man i pressklippen några rader, som faktiskt säger något om *de människor*, som i alla dessa medicinska strategier är fast beslutna om att hjälpa. I ett föredrag framhöll kongressens president *professor Alf Westergren* bl. a. vilka svårigheter, som möter den nya utvecklingen. Vi har otillräckliga resurser för att ta hand om alla de operationer den nya behandlingstekniken innebär. Om det gällde ett annat sjukvårdsområde så skulle det "bli ett ramaskri över de nugga resurserna", sade professor Westergren. "Men tuberkulospatienterna tiger ofta still. En mycket stor del av dem hoppas i det längsta att de skall klara sig utan operation..." Vi vet inte om det är exakt professor Westergrens egna ord då vi inte har tillgång till originalmanuskript, men då ett flertal tidningsreferat säger detsamma, antar vi att detta är i stort sett vad han sagt. Här möts alltså läkaren-specialistens och patientens inställning till tillfrisknadsplanen. Patienten söker i det längsta välja den minst riskfyllda vägen — han hoppas i det längsta på ett under eller självläkedomens

krafter. Stundom kan väl också patienten tycka sig förstå att det inte är motiverat med den och den åtgärden. Mycket av tveksamheten inför bl. a. operativa ingrepp bottnar väl ofta i att nykomlingarna hämtat sina intryck från äldre patienter och deras operationshistorier. Ofta ha ju också de äldre fallen fått sina kroppar kraftigt deformerade, något som man med den nuvarande operationstekniken har många möjligheter att undvika. Vad man här främst bör ta fasta på är att läkarna bör beredas möjligheter till närmare personlig kontakt med patienterna. Då kanske många missförstånd kan klaras upp. Man skulle i det sammanhanget vilja se nya former för samarbete utanför den vanliga ritualen, där patienten många gånger känner sig, mer eller mindre välgrundat, ställd inför ett domslut: operation. Man skulle därför före alla sådana avgöranden tänka sig en mera generell medicinsk information t. ex. i form av små föredrag eller bordssamtal där läkaren — helst utan sin vita rock och mottagningsrummets atmosfär — kunde ge upplysningar i olika medicinska spörsmål med möjlighet för patienterna att ställa frågor, ungefär som man tänker sig en studiecirkel bänkad kring gemensamt bord. När man kastar fram så djärva planer får man också ha klart för sig att våra läkare bör befrias från en massa rutinarbete för att kunna ägna sig mera åt den personliga kontakten med patienterna. I det avseendet, liksom ifråga om centralisering av den specialistkrävande verksamheten i tbc-vården till centralasarett, att dessa får ordentliga resurser att möta den nya given i dagens sanatorievård, vill vi livligt understryka vad professor Westergren framförde vid konferensen.

*

Om man trots allt till dessa marginalanteckningar kring den betydelsefullaste tuberkulosläkarträffen hittills i Norden skulle lägga en kritisk kommentar blir detta främst en uppmaning; att inte helt och hållet glömma bort människan i den medicinska fälttågsplanen, människan i centrum för alla dessa ansträngningar. De många lärda föredragen ge nämligen dock ett intryck av mekanisk människosyn, människan som ett tillhåll för en massa lömska sjukdomsfrön, som ofta gömma sig och gäcka forskarnas ansträngningar. Dessa kritiska lekmanafunderingar behöver därför inte tolkas som att läkarna i sin dagliga gärning skulle vara omänskliga, men väl att uppläggningsprogrammet för kongressen ger intryck av viss ensidig medicinsk inriktning — de mänskligt psykologiska aspekterna tycktes, med smärre undantag för "de stillatigande patienterna" i professor Westergrens föredrag, vara obefintliga.

Sutton Commarlag

Patientens syn på sjukvården

är inte likgiltig utan bör bedömas efter sitt värde framhållt i en ledare för någon tid sedan. I en huvudstadstidning finner vi att en patient har en hel del förnuftiga förslag och synpunkter, som är väl värda att beaktas:

"När man ligger intagen på allmän sal får man även anledning fråga sig om de arkitekter som projekterar sjukhusen aldrig legat på allmän sal, eller i varje fall aldrig sökt studera hur inredningen bör ordnas just med tanke på dem.

Jag tänker här närmast på det trånga utrymmet i toaletterummen, säger patienten. På morgonen kan det hända att femton och ännu flera patienter står i kö för sin morgontoilet. Till deras disposition finns endast två tvättfat och de vilka behövt använda wc får då tränga sig förbi dem som använder tvättfatet. Ingenstans kan man hänga upp kläderna om man vill tvätta sin kropp.

Om man är intagen på ett sjukhus vill man ju inte gärna gå naken från sjuksalen till toaletten, fastän det synes vara avsikten. Bidé är inte heller någon obligatorisk sak på sjukhusens toaletter fastän det borde vara så. Att märka är vidare, att om en patient skall ha lavemang skall det ske på toaletten, då den sjuke får lägga sig på en träbänk och proceduren företages under det andra, som samtidigt har behov av att besöka toaletten. Ser på eller tränger sig förbi. De långa korridorerna borde även förses med ledstänger till hjälp åt de i många fall svaga eller haltande patienter som av olika anledningar nödgas passera genom desamma. Genom avsaknaden av sådana måste sjukhuspersonalen lämna sitt biträde åt patienterna och på så sätt slösa med tid som kunde användas på annat sätt. En eller annan stol i korridoren till patienternas bekvämlighet skulle inte heller vara ur vägen."

Man får utgå ifrån att det gäller ett sjukhus i huvudstaden men de anordningar patienten talar om förtjänar säkert en över- syn även på många andra håll.

Sjukförsäkringen förbättras

på vissa punkter, särskilt för långtidssjuka och förvärvsarbetande invalider, enligt vad man kunnat inhämta från Socialförsäkringsutredningen. Socialförsäkringsutredningens nya förslag — som tydligen avser att avhjälpa de brister som vårt riksförbund framfört — föreligger emellertid inte slutgiltigt färdigt och tryckt när detta nummer går i press, varför följande förhandsuppgifter måste betecknas som preliminära. De aktuella förbättringarna — som vi får anledning att återkomma till — skulle i korthet beröra följande:

Förbättrade förmåner får den grupp av folkpensionärerna som kallas förvärvsarbetande invalider — samt de pensionärer som är gamla medlemmar i en erkänd sjukförsäkring. Vidare föreligger förslag till hur övergången — eller rättare fortsättningen — skall ordnas för alla långtidssjuka när de två fria vårdåren på sjukhus har utgått.

Den troligen betydelsefullaste förbättringen för invalidpensionärerna är att den s. k. 90-dagarsregeln försvinner både vad gäller den fria vårdtiden på sjukhus och sjukpenningen. Enligt vad den nya lagen hittills bestämmer utgår dessa förmåner endast i 90 dagar mot två år för övriga försäkrade.

Därmed skulle alltså viktiga förbättringar uppnås för bl. a. långtidssjuka, pensionärer och den grupp där s. k. hustrutillägs utgår — det finns f. n. cirka 140.000 invalidpensionärer som beröras av Socialförsäkringens nya förslag.

"Lungsjuka röker för mycket"

rubricerar *Västgöta-Demokraten* en stort upplagd artikel om Sjö-Gunnarsbo sanatorium. Artikeln inledes med några romantiska kommentarer om "att sanatoriets blomma är vitsippan" och att det brukar finnas miljoner sippor i hagarna runt Sjö-Gunnarsbo. Sedan kommer en saklig och ingående redogörelse om den medicinska situationen i länet m. m. och till sist en intervjufråga till sjukhusets chefläkare *Sigurd Backman* vari denna uppmanas att också klämma fram några kritiska synpunkter — om det finns sådana? Jo, säger dr Backman patienterna röker på tok för mycket. Jag själv röker aldrig före lunch och kan därför utan att tala med kluven tunga, som det heter i indianböckerna propagera mot denna osed. Tyvärr inte särskilt framgångsrikt. För mycket rökande verkar konditionsnedsättande och en tbc-patient har sannoligen inte råd att misshushålla med konditionen. Att införa rökförbud är ingen realistisk tanke och skulle för övrigt inte gå att övervaka på sanatoriets fritidsområde.

I övrigt säger dr Backman att han trivs utmärkt med västgötarna i allmänhet såvill i landstinget som med sina egna patienter på det vitsippsfagra området.

Sambandet mellan rökning och lungkräfta

har tidigare sysselsatt vetenskapen och av nya rapporter får man veta att vetenskapsmännen fortsätter oavbrutet för att få klara bevis för vad man tycks ana — den starkt ökade tobakskonsumtionen måste ha med den ökade cancerdödligheten att göra. Mer övertygad än någonsin om rökningens risker tycks professor *Sven Hultberg* vara när han vid hemkomsten från den stora cancerkongressen i Brasilien deklarerar sin syn på problemet. Det avgörande beviset framlades enligt kvällstidningen *Expressen* i form av en amerikansk undersökning, som omfattede 200.000 män i åldern 50—69 år. Undersökningen började i jan. 1952 och är ännu inte avslutad. Man vill följa fallen under åtminstone 3 år.

Av de 187.766 utfrågade personerna avled 3.888 under de 20 månaderna. Om de rökarna skulle bara 2.819 ha avlidit. Med andra ord: det inträffade 1.069 dödsfall "för mycket" i jämförelse med den ge-

nomsnittliga dödligheten i dessa åldersgrupper. Antalet döda rökare var alltså avsevärt högre än normalt.

Dödsprocenten var ogynnsammare även för mycket måttliga rökare och ökade sedan tydligt i förhållande till rökningens omfattning.

Sambandet rökning—cancer stöds också av annan statistik. Sedan 1920 har cigarettkonsumtionen i USA stigit från 630 per invånare över 15 år till 3.500, en ökning med 456 %. Samtidigt har antalet fall av lungcancer ökat med 411 %.

Det kan alltså inte längre råda någon tvekan om att lungcancer oftare drabbar storrökare än icke-rökare.

Vilka åtgärder ska man nu vidta? Professor *Hultberg* säger:

— Eftersom man inte kan avskräcka folk från att röka ens med en sån här skrämmande statistik återstår bara att söka befria cigaretterna från det farliga s. k. cancerogena ämnet.

Än så länge vet man inte vad det är för en substans, även om man har vissa teorier. Håller de teorierna streck skulle somliga cigarettermärken vara farligare än andra. Men vilka märkena är kan naturligtvis inte antydas innan man är säker på sin sak. Så mycket är emellertid klarlagt: olika tobakssorter har ytterst varierande kemisk sammansättning.

Nikotinet är i detta hänseende oskyldigt. Av den kondenserade tobaksröken har man gjort 11 s. k. fraktioneringar hittills men ännu ej kunnat fastställa den farliga faktorn. Det är dock endast fråga om tid och kemiskt rutinarbete tills boken i dramat kan avslöjas.

*

Enligt den refererade intervjun skulle man sammanfattningsvis komma fram till följande:

Lungcancer är minst fem gånger vanligare hos storrökare än hos icke rökare.

Hjärt- och kärlsjukdomar skördar dubbelt så många storrökare som icke-rökare.

Cigarettrökarna råkar mest illa ut. Pipa och cigarr är tämligen ofarliga.

Filter utgör inte ett absolut skydd för cigarettrökarna. Kvar blir tillräckligt av det farliga ämnet för att cancer småningom ska kunna uppstå.

"Boven" i dramat är ännu okänd men det anses vara en tidsfråga när han avslöjas.

Man måste också påpeka att all lungcancer framkallas icke av cigarettrök,

även andra faktorer spelar in, vidare att alla rökare ej nödvändigtvis får cancer. Den individuella motståndskraften varierar.

Patienterna följer med spänning

alla meddelanden om de kemiska preparaten mot tuberkulos framhålles i en artikel i *Aftonbladet*. Artikeln bygger på uppgifter från läns-sanatoriet Uttran, där också ett stort antal tbc-patienter från andra länder f. n. vårdas:

Vad man kan konstatera är, att intresset för den nya medicineringen tycks vara lika universellt som det är en inom den medicinska historien sällsynt företeelse. Sällan har det väl inträffat att forskarnas och läkarnas kamp på bred front blivit så spännande, att tusen sinom tusen patienter formigen levt med i varje nytt läkemedels framkomst, vetgirigt följt de nya kombinationsmetoder som prövats och faktiskt känt sig som kuggar i ett stort forskningsmaskineri, där deras eget livsintresse också är insatsen. Men så är det faktiskt inom tbc-vården i dag.

Den tidigare ovisheten, skrällen, apatin har i stort sett förbytts i ett vaket intresse för kemoterapeutiska och antibiotika-kombinationer, för de tidsbestämda kurerna och för de nya läkemedlens ännu delvis utforskades varaktighet. Man får höra människor, som aldrig kommit i kontakt med något slag av forskning, allra minst medicinsk, med förvånande klarhet diskutera sina reaktioner inför streptomycin, PAS, isoprin och viomycin, och här görs jämförelser mellan olika länders och olika generationers behandlingsmetoder, här byts erfarenheter från nord och syd, från väst och öst. Att överläkaren här, dr *Nils Levin*, konstaterar att patienterna av i dag är mer vakna, "lätthanterade" och förstående inför sin situation förvånar oss inte det minsta. Förtroendet och intresset för läkarnas arbete har blivit ett annat än förr...

Yrkesskadeförsäkringen skall förbättras

på vissa punkter enl. vad *Svenska Dagbladet* erfarit och här har en ofta i samband med konkreta fall diskuterad fråga om ersättning vid sjukdom, som ådragits genom smitta vid arbete i bakteriologiska laboratorier osv. upptagits.

Riksförsäkringsanstalten har i samråd med medicinalstyrelsen underställt regeringen förslag till vidgad tillämpning av yrkesskadeförsäkringen. Sjukvårdspersonal m. fl. skall beredas försäkringsskydd för tuberkulos på motsvarande sätt som beträffande de epidemiska sjukdomarna. Som yrkesskada, framkallad av smitta, skall anses sjukdom, ådragen i sysselsättning vid bakteriologiskt laboratorium, där arbete med smittämnet bedrivs. Försäkringsskyddet för epidemisk sjukdom bör, när det gäller den slutna sjukvården, kunna utsträckas till att omfatta all vid sjukvårdsinrättning sysselsatt personal.

Stor nordisk läkarträff gav allsidig bild av tbc-situationen

Tbc-dödligheten brant nedåt —
men fortfarande stor
sjuklighet — invalidisering
och återfallsfrekvens manar
till fortsatt vaksamhet.

Det sjuttonde nordiska tuberkulosläkarmötet, det största hittills, tog sin början den 9 sept. i Läkaresällskapets lokaler i Stockholm. Alla de fem nordiska länderna var representerade — sammanlagt 380 deltagare, varav 250 läkare. Det var en imponerande skara tuberkulosbekämpare konferensens president professor Alf Westergren hade nöjet att hälsa välkomna till Stockholm och de följande dagarnas många föredrag om olika aktuella problem för tuberkulosbekämpandet visar att våra resurser ökat på så gott som samtliga områden — man har fått ett fastare grepp om sjukdomen och den samlade expertisens rön och sakkunskap ingav respekt och tillförsikt för utvecklingen inom tbc-vården i Norden.

Nordiska tuberkulosbekämpare: docent H. Salmenkallio, Finland, generalsekreterare dr J. Lundquist, Sverige, hälsovårdsinspektör E. Refsum, Norge, kongresspresident professor A. Westergren, Sverige, och K. Tørning, Danmark

Tuberkulosens nya ansikte
i belysande siffror

Professor Alf Westergren, mötets president, och generalsekreterare dr John Lundquist gav med några svenska siffror ett betydelsefullt underlag för de olika ämnesområden konferensen upptagit på sin arbetsordning. I Sverige har tbc-dödligheten de senaste 10 åren gått ned med inte mindre än 75 proc. men sjukligheten med blott c:a 20. Den årliga tbc-dödligheten hos oss är f. n. ungefär 1,2 per 10.000. Man får akta sig, säger professor Westergren, att stirra sig blind på de allt lägre dödssiffrorna. På den tiden sjukdomen var mer elakartad brukade tuberkulosen hos dem som dog i sjukdomen ha diagnostiserats 2—3

år tidigare. De som numera dör i tbc har sjukdomen diagnostiserad i genomsnitt 10—20 år tidigare. Det ger ju en antydning om att behovet av vårdplatser fortfarande är stort. Man skulle t. o. m. kunna påstå, slutar professorn, att samma antal vårdplatser som förut behövs i denna dag fastän dödlighetskurvan gått ned till en åttondel av vad den var för två decennier sedan. Härtill kommer f. ö. att kraven både på sjukhusens läkarpersonal och utrustning stigit orhört.

Från Danmark det land, där tbc-dödlighetens första markerade returperiod noterades för mer än 80 år sedan kunde överläkare dr Kjeld Tørning från Köpenhamn berätta. I mer än ett halvsekel har Danmark haft den lägsta tbc-dödligheten i

Skandinavien. Nu håller den sig lägre än 1 per 10.000 människor om året. De stora skillnaderna i dödlighetshetskurvorna på området, som fanns i de skandinaviska länderna för t. ex. 20 år sedan, jämnas emellertid sakta men säkert ut samtidigt som man överallt måste notera att sjukligheten i tbc ingalunda sjunker ens till närmelsevis i takt med dödligheten. I Finland håller sig tbc-dödligheten fortfarande omkring 2 per 10.000 om året bl. a. beroende på att nedgången försenades genom kriget framhöll docent Hannes Salmenkallio. Vidare ville han notera att man i Finland liksom i flera andra krigförande länder observerat en bestämd skillnad i tbc-hänsenande mellan första och andra världskriget. Under det senaste kriget före-

kom sålunda en vida mindre stegring i tbc-dödligheten jämfört med 1914—1918.

Tuberkulosen i Norge har med hänsyn till dödligheten åkt ned på åttonde plats redovisade *hälsovårdsinspektör Erling Refsum*. Men ett ytterst allvarligt moment är att det just är tbc som är den dominerande dödsorsaken i de relativt unga och arbetsföra åldersklasserna. Liksom i Sverige och Danmark har Norge nu sitt vårdplatsbehov täckt, men där liksom i grannländerna är det ett brännande önskemål att kunna centralisera tbc-vården med hänsyn till behoven av specialbehandling, inte minst kirurgisk sådan.

Operationsmöjligheterna har ökat

"Konkurrensen" mellan olika behandlingsmetoder visar att gasbehandlingen stadigt minskar medan antalet operationer ökat på ett påfallande sätt. I Holland har man t. ex. helt upphört med att gasa sjuka lungor.

För 15 år sen gasade man 4/5 av alla tbc-fall. Nu har kirurgin gått enormt framåt, riskerna och olägenheterna vid operationer har minskats oerhört och framför allt: man kan genom de kemiska medlen få patienten i sådant skick att han tål en operation!

Den s. k. resektionsbehandlingen är den nya given inom tbc-vården. En hel lunga bringas då inte ur funktion utan man opererar bort mindre klyftor av lungan, d. v. s. de tuberkulosskadade ställena, och låter resten av lungan vara kvar och alltjämt fungera.

Resektionstekniken utvecklas i snabbt tempo. På de senaste 5 åren har operationsmöjligheterna 4-dubbats!

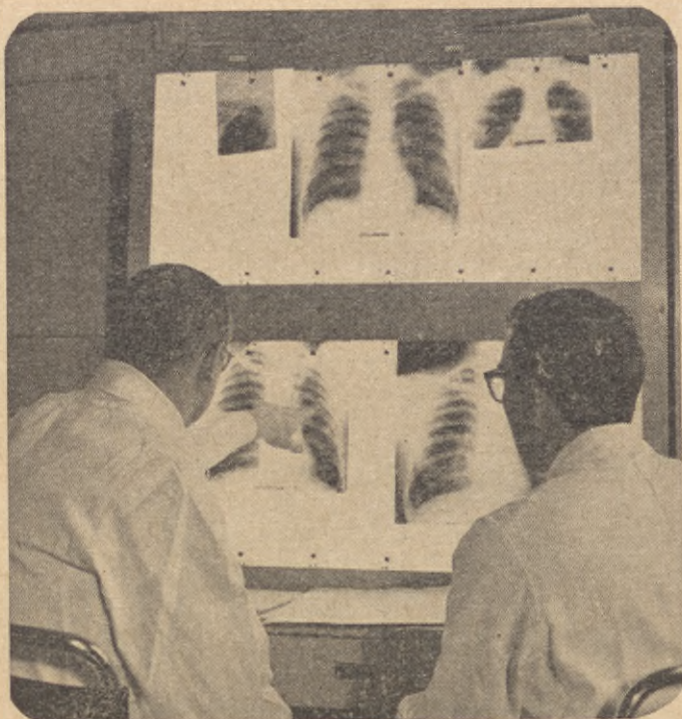
Men den situationen är inte förberedd, förklarar de svenska tbc-experterna. Plats och personal saknas på ett upprörande sätt. Folk kan få vänta i åratal på operation. Ändå är den lyckligaste tidpunkten att operera, när man med kemiska medel fått patienten så bra att han känner sig fullkomligt frisk!

Vore det ett annat sjukvårdssområde, t. ex. plastikkirurgi, skulle det bli ett ramaskri, säger prof. Westergren. Men tbc-patienter tiger ofta still. En stor del tror väl att de skall klara sig ändå utan operation. Den tbc-vård som kräver specialister bör centraliseras till länslasarett och få en kraftig upprustning.

Den nya given...

Minskad gasbehandling

— flera operationer

Lungskador lokaliserar och sedan — vilka medel skall sättas in?

För 15 år sedan gasades 4/5 av alla tbc-fall — nu opererar man allt flera

Hur skall man finna den lämpligaste kombinationen av läkemedel?

De kemiska preparatens användning och verkningar upptog en ansenlig tid av förhandlingarna. Försök pågå överallt i Norden med de mediciner man hittills fått fram — främst PAS, Streptomycin och INH. Hur man skall finna den lämpligaste kombinationen av dessa läkemedel är den centrala frågan just nu. Olika föredragshållare redovisade sina erfarenheter angående kemo-resistens vid tbc-behandling, d. v. s. bacillernas förmåga att göra sig okänsliga för den insatta behandlingen. Om man bara använder ett av medlen blir tbc-bacillerna ofta okänsliga, resistent. Därför måste man ge de tuberkulossjuka två av medlen eller alla tre på en gång.

De försök som pågår överallt i Norden visar att man inte får slösa med de nya medlen hur som helst. De måste användas snålt och klokt och i lämplig blandning, så vi inte får en massa tbc-baciller över oss, som varken strepto, PAS eller INH biter på.

Dr Chr. Lerche, Oslo, har fått de bästa resultaten med att blanda strepto och INH. Doc. K. Kivikarnervo, Helsingfors, har framgångsrikt prövat liknande läkemedelskombinationer. Han framhöll att det viktigaste just nu inom tbc-vården är att finna en så lycklig kombination av medlen att resistensen kan framskjutas så länge som möjligt.

Under tiden hinner patienten tillfriskna. Att detta inte enbart bör ske på sanatorium framgick av prof. Anders Kristensons redogörelse för den s. k. ambulatoriska kemoterapi. Behandlingen tar tid. Det är svårt att alltid genomföra den på slutan anstalt. Preparaten är ofarliga. Därför kan behandlingen ske i dispensärernas regi.

Tbc-sjuka far till dispensären och får PAS, strepto och INH. I svårare fall opereras den sjuka lungdelen bort genom resektion. Det tycks vara framtidens melodi i tbc-vården, det förr så fruktansvärda sjukdomsområde, där man numera på en nordisk konferens kan konstatera att dödligheten bland de nyupptäckta fallen är praktiskt taget 0 procent.

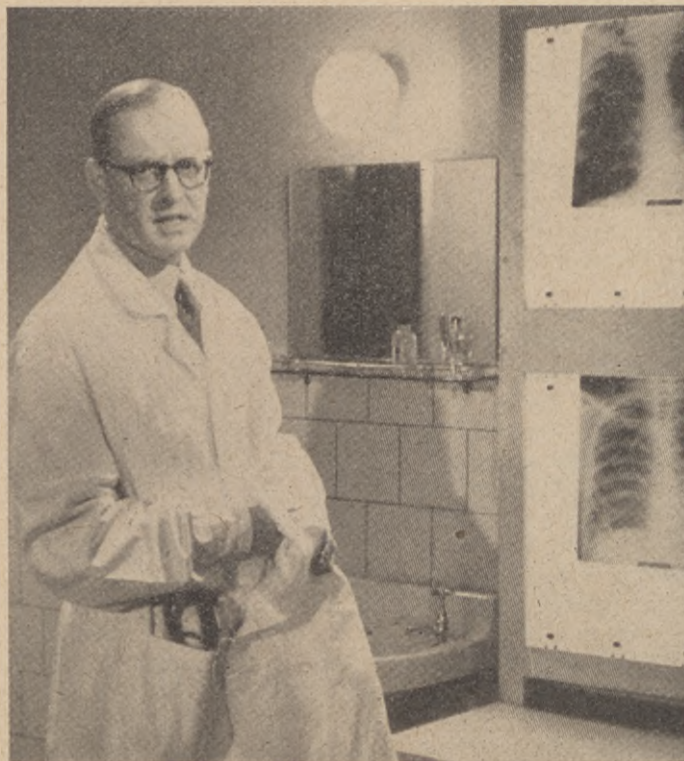
Överläkare Ole Christensen, Roskilde, betonade att resistensbestämningarna är grova biologiska prov. En rätt värdering av resultaten förutsätter att man känner metodens

Hög återfallsfrekvens kräver radikalare behandling och kontroll av arbetsförmåga

Recidivfallen bland lungsjuka var hela 66 procent i Sverige år 1953. Docent Gösta Birath meddelade och betonade samtidigt att radikalare behandling av angripna lungdelar måste till.

Docent Torsten Bruce har undersökt arbetsförmågan hos opererade patienter. Man är med andra ord på språng för att hitta bot mot återfallen. På bilden t. v. docent Bruce, under docent Birath.

relativa otillförlitlighet. Med enbart PAS-behandling var efter 3—4 månader tredjedelen och efter 6—7 månader hälften av tbc-kulturerna (resistenta) mot PAS. Med både PAS och streptomycin fanns efter 3 månader blott hos 2 av 77 patienter streptoresistenta bakterier. I alla fallen var de fortfarande känsliga för PAS.

Stor uppmärksamhet väckte dr Sven Bergqvists förklaring till åtskilliga motsägande fynd. Han har undersökt resistensen hos tuberkelbaciller i upp till sex härdar i bortopererade lungdelar och funnit att vissa områden av lungan är mera otillgängliga för kemobehandlingen.

Det beror på att cirkulationsförhållandena växlar inom olika lungdelar. Bacillerna kan ligga så inkrupna att de kemiska medlen inte kommer åt dem och därför kan de ha klarat anfallen från strepto, PAS och INH.

Svensk recidivtendens — 66 procent av alla intagna lungtuberkulosfall år 1953 utgjorde recidivfall

Från svenskt håll framhölls i övrigt bl. a., att huvudproblemet i tuberkulosvården i Sverige utgörs av den stora recidivtendens, som f. n. utmärker lungtuberkulosen. Det var docent Gösta Birath, Göteborg, som berörde saken i ett anförande, där han bl. a. nämnde att i vårt land 66 procent av alla intagna lungtuberkulosfall under år 1953 utgjordes av recidivfall. Ett dussin föredragshållare från samtliga nordiska länder var sedan i elden och belyste exklusiva fackproblem rörande lungtuberkulosen. Eftersom flertalet recidiv inträffar inom tidigare angripna lungdelar, betonade docent Birath, är en mera aktiv och radikal behandling av dessa motiverad. Han underströk också, att då recidiven uppkommer framför allt hos bacillbärarna, så bör den aktiva terapin främst inriktas på dessa fall. Noggranna bacillundersökningar är således en förutsättning för riktiga indikationer. Han framhöll också som sin erfarenhet, att resektionsbehandlingen, d. v. s. borttagandet av en organdel, beträffande många typer av lungtuberkulosfall visat sig klart överlägsen den s. k. kollapsbehandlingen. Denna sistnämnda syftar till lungans sammanfall antingen genom kvävgasbehandling eller genom att man tar bort stycken av revben, så

TBC-barometer

1. Tuberkulosdödligheten sjunker kraftigt — i Sverige dog 7.000 personer år 1944 mot 1.044 år 1953. Tendensen går i samma riktning i de övriga nordiska länderna.

2. Sjukligheten fortfarande stor — omkring 75.000 personer i Sverige måste av medicinska skäl fortfarande stå kvar i dispensärregistren — behovet av vårdplatser alltjämt stort.

3. Antalet återfall påfallande — 66 procent av alla intagna i Sverige år 1953 utgjorde recidivfall, vilket bl. a. motiverar mera aktiv och radikal behandling av tidigare angripna lungdelar. Här gör sig också behovet av bättre eftervård och arbetsvårdande åtgärder starkt påmint.

4. De kemiska preparaten har bl. a. lett till sådana förbättringar att operativa ingrepp kan företagas i långt större utsträckning än tidigare. På de sista fem åren har operationsmöjligheterna 4-dubblats. Den nya given är att operera bort mindre "klyftor", dvs. tbc-skadade ställen, och låta resten av lungan fungera.

5. Operationsteknikens utveckling gör att ingrepp, som tidigare inte var tänkbara numera kan göras utan risk — gasbehandlingen minskar kraftigt. Den nya utvecklingen är inte förberedd — folk får vänta alltför länge i "operationskön". Dagens tbc-vård kräver flera specialister och centralisering till läns-lasaretten, som måste få en kraftig upprustning.

6. Svårt att få fram en lämplig kombination av läkemedel, som effektivt oskadliggör bacillerna. Flera preparat i samverkan har visat sig framgångsrikt. Bakterierna samlas gärna i blodlösa hålör (caverner) och oåtkomliga ställen, där preparaten inte kan nå dem — vetenskapen arbetar febrilt med att lösa dessa problem.

7. Den höga sjukdomsfrekvensen och invalidiseringen ökar behovet av arbetsvårdande åtgärder för att vidmakthålla sjukvårdsresultaten. Vetenskapliga arbetsprov visar bl. a. att tbc-patienter kan sköta kroppsligt arbete inom åtskilliga yrken även om det med hänsyn till ned-satta hjärt- och lungfunktionsreserver måste bli fråga om en viss anpassning.

att bröstväggen faller in över det sjuka området.

Dansken dr K. Törning omnämnde bl. a. att kemoterapiens snabba utveckling successivt förändrar den kirurgiska behandlingens indikationsområde och möjligheter. Kemoterapien har möjliggjort kirurgisk behandling av svåra dubbelsidiga, hittills hopplösa lungtuberkulosfall samtidigt som den kanske håller på att göra kirurgisk behandling av vissa lättare fall överflödigt.

Lungsjukas arbetsförmåga fastställs med vetenskaplig metod

Docent Gunnar Dahlström, biträdande överläkare vid Söderby sanatorium, har provat den s. k. Wahlund—Sjöstrandiska metoden vid studier över den fysiska arbetsförmågan vid lungtuberkulos. Den innebär att patienterna får arbeta på en ergometercykel, vars elektriska motor bromsar. Resultatet mäts i kilogram i minuten. Det har visat sig att dessa patienter har en klar nedsättning av sin arbetsförmåga jämfört med friska människor.

— Undersökningarna, som pågått tre kvarts år, berättade docenten har gjorts för att bedöma anpassningen till en lämplig verksamhet efter sjukhusvistelsen, det är den så att säga praktiska sidan av saken. Huvudsyftet ur medicinsk synpunkt har likväl varit att genom denna metod kunna före en större operation besvara frågan: Hur mycket orkar patienten med? Hurudan är hela konditionen? Man bygger med andra ord upp en bild av patienten. I fråga om 50-åringar och äldre måste man nämligen räkna med någon åderförkalkning eller andra skador i hjärtat. Man har alltså velat spåra sådant och vidta extra försiktighetsåtgärder.

Man har fått fram vissa gränsvärden. Vid en belastning av 600 kg/min. börjar prestationen kännas, och vid en kapacitet på 900 börjar man önska att det hela snart skall ta slut. Endast en vältränad idrottsman kan jobba med en puls på mer än 170 slag i minuten. Gränsen för andningsfrekvensen har satts till 30 per minut — vi andas ju bara med 12—13 då vi sitter lugnt tillsammans och pratat.

Det hela har alltnog i stort sett lärt oss att tbc-patienter inom åtskilliga yrken kan sköta kroppsligt arbete, även om det oftast måste bli

Festlig
mottagning
för
medicinska
gäster

Läkarkongresserna har satt sin prägel på Stockholm denna höst. Samtidigt med nordiska tuberkulosläkarmötet hölls också en annan kongress för invärtes medicin. Samtliga kongressdeltagare möttes i en festlig mottagning i Stadshuset. På bilden t. v. se vi professor Børge Christensen, Danmark, och docent Börje Ejrup tillsammans med professor Nanna Svartz, t. h. borgarrådet Harald Mårtens och professor Erik Warburg, Danmark

av lättare manuell slag, eftersom deras hjärt- och lungfunktionsreserver är betydligt mindre än friska människors.

Doktorerna T. Bruce och R. Raxell, Uttran, redogjorde i sin tur för den kvarstående arbetsförmågan efter s. k. pulmektomborttagandet av ena lungan — på basis av ett material av 70 opererade patienter åren 1948—53. Arbetsförmåga hade återvunnits i ungefär tre fjärdedelar av fallen. Flertalet patienter har varit i yngre ålder, då den ökade belastning för cirkulation och andning, som begreppet innebär, utan svårare funktionsinskränkning kan bemästras. Läkarna framhöll emellertid, att observationstiden är kort och utsikterna i det långa loppet osäkra.

Hormonpreparat och viktökning samtalsämnen i konferensens slutskede

Kemoterapin stod i förgrunden vid denna konferens hela tiden och i slutspurten levererade en del av föredragshållarna uppgifter som uppfattades som riktiga knalleffekter — åtminstone om man skall döma efter löpsedelsrubrikerna på en del tidningars pressreklam. Särskilt gällde det naturligtvis sådana saker som ha med den sexuella aktiviteten att göra. Det var dr Johannes Heimbeck, som i det sistnämnda

sammanhanget redovisade en del rön han samlat om män och kvinnor i medelåldern.

Folk som en gång haft tbc skall på äldre dagar vara mycket försiktiga med hormoner.

Den slutsatsen drog dr Heimbeck i sitt föredrag. Han redogjorde för fall, där gammal tuberkulos som legat i ro i många år blossat upp på nytt i samband med hormonbehandling av män och kvinnor i 50-årsåldern för sexuell svaghet.

I ett par andra fall hade dr Heimbeck på kvinnor experimentellt framkallat knölros, som räknas som en tuberkulös sjukdom, genom insprutning av ovarialhormon.

Överläkare Bo Carstensen var också inne på hormonpreparatens betydelse — fast från andra utgångspunkter än dr Heimbeck. Det gällde närmast försöken med s. k. somatotropt hormon (SHT) och insulin vid tuberkulos och om sina egna försök, som pågått sedan december 1953, med ett nytt preparat, somacton, framställt vid Nordiska hormonlaboratoriet i Malmö och som i vissa avseenden varit framgångsrika.

— Genom experiment på djur i Amerika har man försökt stimulera organismens försvar genom ett återuppbyggnadshormon. Det är emellertid både svårt och dyrt att framställa, och det finns därför ytterst små mängder därav ute i öppna

marknaden. Detta hypofyshormon har haft en motsatt effekt mot ACTH. Detta senare plus cortison nedsätter motståndskraften mot infektioner. SHT däremot ökar densamma och är alltså ett "försvars- och reparationshormon", det är proteïn- och vävnadsuppbyggande.

Emellertid har det som sagt varit besvärligt att framställa detta hormon rent — i själva verket har man inte lyckats. Detta har medfört att man inte kunnat göra försök på människor. Men Malmölaboratoriet har framställt ett rent preparat, en tillverkning som ledes och kontrolleras av docent Fredrik Paulsen, som för övrigt rest till USA i den angelägenheten.

Detta medel, somacton, har vi kunnat använda på människor. Själv har jag begagnat det på svåra tuberkulosfall, sådana som vårdats i årtal, varit starkt avmagrade med obevekligt sjunkande viktkurvor. I en del fall har jag lyckats få den kuran att ändra sig uppåt, med mellan 4,0 och 9,3 kg. Dessutom har vederbörandes allmäntillstånd blivit mycket bättre.

Därför är det omöjligt att jämföra detta med all annan behandling, kan ett hjälpmedel härav när det gäller sådana "nedkomna" patienter. Någon inverkan på själva tbc-processen har vi dock hittills inte kunnat påvisa, slutar dr Carstensen, som inte vill säga mer än han kan stå för.

Vetenskapliga Hjälteåd

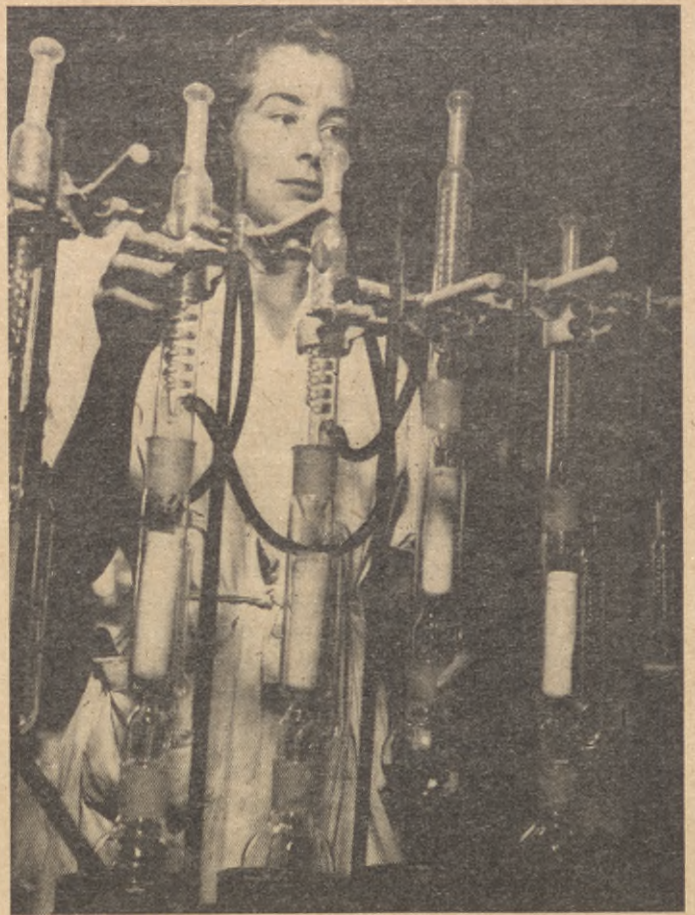
Det är sparsamma glimtar mån får om de medicinska "hjälteåden" — långt sparsammare än rapporterna från fotbollsplaner och andra evenemang, där det vimlar av "hjältar" och fenomen, som vi ständigt ser på idrottsidorna. Doktor Arne Tallberg berättar här om några medicinska bragder, som i en del fall vunnits med livet som insats av dem, som gått till kamp mot sjukdomarna.

Litet varstans finns det minnesstenar över dem som stupade i det eller det kriget eller i ett visst slag. Om det fanns en stor minnessten över forskare som stupat i det medicinska vetenskapliga arbetet, så skulle där finnas en lång rad namn på mer eller mindre kända läkare och forskare av många nationaliteter, även svenskar.

Där skulle man t. ex. finna René Laënnec, en fransk läkare som dog i tuberkulos 1826. Laënnec ägnade hela sitt liv åt att studera tuberkulossjukdomen och smittades under sitt arbete själv med en lungtuberkulos som tog hans liv vid 45 års ålder. Det var Laënnec som först visade att tuberkulosen kan förekomma i kroppens alla organ i form av små knölar som han kallade tuberkler. Tuberkel betyder ordagrant "liten knöl". Av detta ord har sedan namnet tuberkulos bildats. Laënnec hittade — för att bättre kunna studera sjukdomen — också på ett instrument som användas av läkare över helt världen, nämligen stetoskopet. Vid sitt studium av de lungsjuka sökte han länge efter något sätt att förstärka de svaga andningsljuden i lungorna.

*

När han en dag var på väg till det stora Neckersjukhuset i Paris, där han var överläkare, och passerade genom Louvreparken såg han några barn som lekte i en brädhög. Ett av barnen lade örat till en lång plankan medan en av kamraterna sprang till andra ändan av plankan och knackade på träet. Ljudet leddes genom plankan från den ena ändan till den andra. Laënnec fick genast en idé. Han skyndade sig till sjukhuset, fick tag i ett journalhäfte som han rullade ihop till en cylinder och satte sedan den ena ändan av rullen mot bröst-korgen på en patient, medan han själv lyssnade vid pappersrörets andra ända. Han kunde genast konstatera att han med det enkla och improviserade hjälpmedel hörde andningsljuden mycket bättre än han någonsin hade gjort tidigare, och det dröjde inte länge, förrän han ersatte papperscylindrarna med särskilda "trätrumpeter". Han kallade sin lyssnarapparat för ste-

Vetenskapen världen runt jagar okända sjukdomsalstrare, söker framskapa nya preparat och mediciner i sina laboratorier till skydd mot våra "osynliga" fiender

toskop, vilket egentligen betyder "bröstkikare", och de moderna apparaterna med gummi- eller metallslangar, som nu mest används, är bara en bekvämare och effektivare variant av Laënnecs ursprungliga idé.

Tjugo år senare, 1846, dog professorn i patologi i Wien, Kolletschka, i allmän blodförgiftning sedan en vårdslös studerande hade råkat sticka honom med en använd kniv vid en obduktion. Indirekt kom hans död att betyda mycket för vetenskapen. Bland de närvarande när prof. Kolletschka själv obducerades var också en ung ungersk läkare, Ignaz Philipp Semmelweiss, som tjänstgjorde vid Allmänna sjukhusets barnbördsavdelning. Barnsängsfebern härjade på den tiden fruktansvärt vid förlossningsanstalterna, och nära nog var tredje nybliven mor riskerade att dö i barnsängsfeber efter en i övrigt normal förlossning. Semmelweiss hade lagt ner ett energiskt arbete på att söka lösa barnsängsfeberns gåta men inte lyckats. När han nu stod och såg på när prof. Kolletschka obducerades, slog det honom att förändringarna i professors kropp påfallande påminde om dem han sett vid obduktion av kvinnor som dött i barnsängsfeber. Barnsängsfebern måste alltså vara ett slags infektion, en blodförgiftning lika farlig som likförgiftningen i prof. Kolletschkas fall. Renlig-

het och undvikande av allt som kunde föra infektionen till patienterna och vidare från patient till patient var det enda botemedlet. Ännu visste man ingenting om bakterier och andra smittämnen, men sedan Semmelweiss infört obligatorisk tvättning av händerna med klorvatten före varje undersökning eller behandling av patienterna på sin avdelning, fick han se dödligheten i barnsängsfeber på sin avdelning i ett enda tag sjunka från 30 procent ned till 1 à 2 procent! 1865 dog Semmelweiss i blodförgiftning efter att vid en operation ha stuckit sig med en kniv i fingret.

Omkring 1880 började bakteriologin sitt segertåg. Unga, entusiastiska forskare jagade vid sjukbäddarna, i obduktionssalarna och i laboratorierna efter dessa hittills okända sjukdomsalstrare. Den bakteriologiska tekniken låg ännu i sin linda, man hade ännu inte fått medel i form av sera och vacciner mot de smittsamma sjukdomarna, och det var inte underligt att flera unga vetenskapsmän fick offra livet i denna klappjakt på mikroberna.

I Pasteurinstitutets trädgård i Paris finns ett minnesmärke över en av dessa unga vetenskapsmän som stupade i forskningens tjänst, Louis Thuillier. 1882 hotade den asiatiska koleran att än en gång från Egypten breda ut sig över Medelhavsländerna. Den egyptiska regeringen vände sig till Tyskland och Frankrike för att få vetenskaplig hjälp vid epidemins bekämpande. Att bönen om hjälp riktades just till Tyskland och Frankrike är lätt att förstå. I dessa båda länder verkade i kretsen av entusiastiska lärjungar den unga bakteriologins båda stormästare, Robert Koch och Louis Pasteur. Koch reste själv till Egypten för att söka reda ut kole-raproblemet — kolerabacillen var ännu inte upptäckt och man visste inte ens om det fanns ett sådant smittämne — medan den mer än 20 år äldre Pasteur skickade sina båda främsta lärjungar, Louis Thuillier och Emile Roux. 1883 slog sig de båda undersökningskommissionerna ned i Alexandria och började sina studier av problemet helt oberoende av varandra.

Efter ett par månader fick Koch en dag ett oväntat besök. Det var Thuillier som för första gången personligen uppsökte den tyske bakteriologen. Thuillier berättade att han och Roux ansåg sina undersökningar avslutade och lämnade Koch några mikroskopiska preparat på den av dem funna kolerabacillen. Koch hade också isolerat en bacill som han misstänkte var orsak till sjukdomen och visade fransmannen på sina preparat. Thuillier blev förbryllad. De små kommaliknande bacillerna på de tyska preparaten liknade inte alls de mikrober som han och Roux trodde sig ha funnit. En av dessa helt olika typer måste vara den rätta, men vilken? De båda forskarna skildes åt sedan Koch lovat att nästa dag komma över till den franska kommissionen och titta på de försök som gjordes där.

Under mellantiden granskade Koch noga de franska preparaten, och det dröjde inte länge förrän han upptäckte fransmännens stora misstag. Vad de tolkat som kolerans smittämne var ingenting annat än en normal beståndsdel i blodet, de s. k. blodplättarna, som spelar en viktig roll vid blodets levrande! Först fram mot kvällen gick Koch över till fransmännen på sitt utlovade besök. Han fick då veta att Thuillier på morgonen häftigt insjuknat i kolera och nu låg döende. Koch stod länge vid hans dödsbädd, innan den unge fransmannen märkte hans närvaro. Thuilliers sista tankar kretsade tydligen kring den stora upptäckt som han trodde att han gjort, för med möda viskade han: "Var det kolerabacillen?" Koch mötte hans blick. Den store tyske bakteriologen nickade. "Ja", sade han med fast röst, "ni hade rätt." Thuilliers spända drag ljusnade. "Tack", visade han, "tack". Fem minuter senare var han död.

Ända sedan det spansk-amerikanska krigets dagar alldeles i slutet av 1800-talet hade amerikanerna kämpat en hård och som det tycktes fruktlös kamp mot gula febern, som härjade fruktansvärt, särskilt bland de till Kuba förlagda trupperna. Man tillsatte en särskild undersökningskommission under ledning av en känd militärhygieniker, Walter Reed. Man kom så småningom till den slutsatsen att gula febern, liksom malarian, möjligen skulle kunna spridas genom insekter, moskiter. För att lösa frågan gjordes omfattande försök med myggor, som först fick suga blod från gula feberpatienter och sedan sticka friska försökspersoner.

Bland de första som anmälde sig frivilligt till dessa försök med livet som insats var undersökningskommissionens egna medlemmar. Det visade sig snart att det fanns stora skillnader i fråga om mottagligheten för gula feberns smittämne. Några av de frivilliga tycktes kunna stå emot hur många stick som helst av infekterade moskiter, medan andra sjuknade och dog i gula febern efter ett enda bett av en infekterad moskit.

En av kommissionens bakteriologer, dr Jesse Lazear, tycktes vara absolut oemottaglig för gula febern. Han hade redan utsatt sig själv för ett flertal laboratorieförsök utan att angripas av sjukdomen, när han en dag blev biten av en "vild" moskit på handen. Efter fem dagar fick han en våldsam frysning, temperaturen steg och gulsot tillstötte. Efter en vecka dog han i gula febern, efterlämnande hustru och två små barn.

Gula febern har för övrigt krävt ännu en känd forskares liv, nämligen den japanske bakteriologen Hideyo Noguchis. Noguchi, som gjort stora insatser vid upptäckandet av hjärnsyfilis och sömnsjuka, begav sig 1928 till Västafrika för att studera gula febern där, smittades av sjukdomen under laboratoriearbete och dog.

Även utredandet av andra smittsamma sjukdomar som fläckfeber och papegojsjuka har krävt forskares

(Forts. å sid. 15)

Silverkulan

Ute över sankmarkerna stod dimman tät och trädens kronor såg ut att sväva fritt i luften. Vägarna hade upphört att damma, fukten dröp från husens tak och små gröna fläckar av nygrön mossa skiftade mellan kullerstenarna inne på stadens gator. Ån, som rann rakt genom staden och delade den mitt itu, hade högre vattenstånd än på länge. De gulmålade parksofforna hade tagits in och folkpensionärerna, som tillbringat en stor del av sommarens få soliga dagar i torgparken, såg vilsna ut och hade något i blicken som kanske kunde tydas som sökandet efter en sommarsolig sittplats. Staden verkade att vara försänkt i regndvala och som en symbol för den regniga sommaren sprutade ännu vattnet i torgparkens fontän. Den silverliknande kulan, som hölls i luften av vattenstrålen, hade otaliga gånger under sommarens lopp kommenterats. Ibland med rösten full av förundran — när barnen hade sport sina föräldrar om hur det

kunde komma sig att den hölls kvar i luften. Ibland med världsvis tillförsikt — när någon av pensionärerna gav den förklaring som stadens tekniska geni, kommunaljobbaren "Jonte", flerfaldiga gånger fått upprepa.

Den dag, då silverkulan inte längre dansade på sin vattenstråle i stadens park, den dagen visste man att det var tid att bereda sig för vintern. Förra hösten hade den funnits kvar ända till dess att de första frostnätterna pudrat vitt stoft över gräsmattorna, men då hade det berott på att "Jonte", som i vanliga fall med största värdighet och precision skötte sitt ansvarsfulla värv som "silverkuleförvarare", låg på lasarettet i grannstaden... Och ingen av de andra kommunaljobbarna hade velat ta ifrån "Jonte" hedersuppdraget — men första dagen han var på benen igen så hade han, helgdagsklädd och fin, fullgjort sitt uppdrag vederbörligen beaktad av stadens ledighetskommitté

och några lekande barn... När "Jonte" stoppat "silverkulan" i lådan med träull hade barnens ögon lyst nästan som på julafton. Och många i staden ansåg att det gått "magi" i kulan.

Det där med "magi" hade egentligen sin alldeles särskilda historia. I den gyttiga kåkstan väster om kyrkan bodde Pamela. Redan namnet var främmande och ovanligt, ingen annan i staden hade ett sådant namn. Pamela, sa man med tonvikt på e. Pamela kan spå, sa man också. Pamela har en trollkula där hon kan se in i framtiden. Pamela har bott i kungl. huvudstaden och för många år sedan dansat ballett på en av de stora teatrarna. Redan hennes långa bortovaro från stan hade skapat en gloria kring henne, en gloria som var sammansatt av lika delar misstänksamhet och motvillig beundran. När hon kommit hem till sin mors begravning hade ryktet om hennes hemkomst snart spritts. Man hade talat

om henne hos slaktare Månssons, i mjölkkaffären, i Johanssons Eftr. Speceriaffär. Överallt där folk samlades hade hon varit det stora samtalsämnet. Stinsen hade berättat om doften av parfym när hon stigit av tåget, han hade berättat det för "stins-innan" och hon i sin tur hade rundat av makens historia, lagt till lite grann där hon tyckte att det passade och dragit ifrån när hon tyckte att det var av nöden. En sådan päls som Pamelas fanns det inte maken till i hela stan och ingen skulle heller ha velat skaffa sig en sådan — inte nu när Pamela redan hade en. Men på begravningen hade hon varit anständigt svartklädd, en sak som räknades henne till godo på plussidan i den människovärdering som sker i små städer...

Men denna höst hade någonting skett, någonting oerhört och förbluffande, någonting som gav upphov till tusenden av förmodanden och gissningar. Pamelas dotter hade kommit till staden. Man hade gjort sig noggrant underrättad om att hon aldrig varit gift, att hon fortfarande bar sin faders efternamn och att dottern också hade detta namn. Och många funderingar hade fötts kring det namn som Pamelas dotter bar. Med bibelns text i minnet hade tankeslingor vävts kring detta namn — Rakel.

Rakel själv föreföll att vara helt ovetande om den virvlande ryktestorm hon fått att blossa upp. Vid kafferepen ersatte hon nästan allt tilltugg, men konstigt nog var det ytterst sällan som stadens manfolk blandade sig i förtalet. I fallet Rakel var staden delad i två nästan lika stora delar — männen tystnade när talet fördes in på Rakel och kvinnorna fick av denna anledning ännu större möjligheter till förtal...

Men två och två — ibland kanhända tre om man var riktigt goda vänner — talade männen gärna om Rakel. Under den första veckan, innan man var riktigt säker på att den tillfrågade sett henne, kunde samtalen låta så här:

— Har du sett henne?
 — Mmmm.
 — Nå?
 — Det är då den grannaste kvinnan jag har sett.
 — Modern var grann som flicka, hon med...

Det händer inte ofta, i varje fall inte i små städer, att man så samstämt enas om ett skönhetsideal. Alltid brukar någon kunna nämna

Källarmästern själv skötte serveringen vid Jontes och stadskamrerns bord...

att när han var där och där så såg han någon som var ännu några strån vassare... så inte när det gällde Rakel. Och de av stadens manfolk, som vid något av hennes besök i butikerna hade haft tillfälle att växla några ord med henne, de kunde alltid vara säkra på att få välvilliga lyssnare. Och visst var Rakel vacker, vackrare än någon annan av de kvinnor som jag minns från staden. Hennes kopparbruna hår hade en glans som spunnet silke, hennes gång var mjuk och följsam... inte underligt att kvinnorna var ivriga i sitt förtal.

När "Jonte", med lådan under armen, var på väg till "Röda ladan" där stadens sommarattiraljer för-

Rakel var vackrare än några andra kvinnor jag minns från staden... inte underligt att förtalet gick — — —

varades mötte han Rakel. Kanske var han modigare än vanligt för att han hade sina helgdagskläder på, kanske det var silverkulan han bar som gav honom mod... Samuel, vedsägaren, hade sett det mötet. Och han hade skyndat hem, fått extra kaffe och berättat. Hans tal hade varit något förvirrat, orden hade kommit stötvis och långa stunder hade han försjunkit i ett tillstånd av djup apati. Men så mycket hade man, vid denna första redogörelse uppfattat, att "Jonte" stannat på vägen, plockat upp silverkulan ur träullen i lådan och gett den till Rakel. Som ett tack för denna gåva hade Rakel gjort en piruett på vägen, snurrat runt på tåspetsarna och kysst "Jonte" på pannan! Samuel, vedsägaren, hade berättat att hon stannat precis så att munnen varit mitt för "Jontes" panna.

Nu började en svår tid för "Jonte". Männen ansatte honom med frågor och kvinnorna överöste honom med allehanda tillmälen. Hur kunde han ge bort en sak som hela staden ägde? Som alla hade del i och som alla hjälpts åt att betala — visserligen hade det kommit på skattesevlarna men silverkulan hade köpts för stadens pengar — eller hade den inte det kanske?

Bagarfrun, som var ett resolut kvinnfolk, hade ringt till stadskamrerns fru och underrättat henne om det inträffade. Skulle man få handskas så med stadens pengar — var det stadens silverkula eller inte? Stadskamrern hade lovat att tala med "Jonte" och i många skvallerspeglar syntes ögon när "Jonte" gick den tunga vandringen till rådhuset där stadskamrern hade sitt tjänsterum. Och många ögon väntade på "Jontes" återkomst, man glädde sig åt att få se hur hans rygg skulle böjas, hur han liksom skulle smyga efter husväggarna... I skvallerspeglarna lyste kvinnornas ögon av förväntan, via telefonerna vidarebefordrades under väntetiden rapporter till sådana kvinnor som inte bodde vid stadens huvudgata...

Men det dröjde innan "Jonte" kom. En timma gick och ingen "Jonte" syntes. Två timmar gick och det var nästan sena kvällen. Först när kvinnorna var stadda i någonting som bra mycket liknade upplösningstillstånd, kom "Jonte" ut. Men han kom inte ensam. I sitt sällskap hade han stadskamrern och båda gick allvarliga och tysta — till Stadshotellet. Och efter en kvart

kunde en av servitriserna meddela att "Jonte" och stadskamrern slagit sig ned i matsalen och beställt en hejdundrande middag. Stadskamrern hade ringt sin hustru och meddelat att han, för att riktigt kunna tala förstånd med "Jonte" och för att riktigt kunna lossa hans tungas band, bjudit honom på middag på stadens bekostnad. Som en löpeld för detta nya meddelande genom staden, telefonrådarna glödde och telefonapparaternas vevar snurrades med stor frenesi. Källarmästaren på Stadshotellet hade själv övertagit serveringen vid "Jontes" och stadskamrerns bord. Så småningom hade han själv slagit sig ned vid bordet och så snart någon av servitriserna närmade sig föll tystnadens slöja över de tre människors tal.

Stadskamrerns hustru ringde till Stadshotellet och talade med sin man. Det enda han kunde meddela var att det ännu inte träffats någon överenskommelse om "återbetalningsskyldigheten". Snart kom ett nytt rykte flygande. "Jonte" hade dömts till skadestånd av stadskamrern! Silverkulan skulle ersättas — om nu "Jonte" hade så mycket pengar och om det fortfarande fanns just sådana silverkolor att köpa.

...snurrat runt på tåspetsarna och kysst Jonte på pannan!

I själva verket hade samtalen i mycket ringa grad rört sig om detta. Gång på gång hade "Jonte", för de ivrigt lyssnande männen vid bordet, fått berätta om mötet. Ännu en gång ringde stadskamrerns hustru.

Då fick hon det beskedet att ärendet skulle tagas upp till behandling vid nästa stadsfullmäktigesammanträde. Även detta rykte spreds med en snabbhet som modern kommunikation skulle ha all heder av.

Men vid stadsfullmäktiges sammanträde bordlades det första ärendet på föredragningslistan — det om silverkulan. Någon hade föreslagit att man med polisman Hallbergs hjälp skulle återhämta silverkulan i Pamelas hus, eftersom hon ju redan hade en kula. Förslaget nedröstades med enorm majoritet. Inte ett enda anklagande ord fälldes mot "Jonte". Alla visste att de skulle gjort precis likadant — bara de fått tillfälle därtill och fått samma tack.

Hela denna vinter kommer säkert samtalen i staden att röra sig kring silverkulan. Det är bara "Jonte" och stadskamrern och stadsfullmäktiges ledamöter som vet att det finns en exakt likadan kula till i stadens förråd i "Röda ladan". Stadskamrern har gått igenom gamla papper och funnit en räkning där det stod: "An 2 kulor av tenn för fontän, kronor 2:—." Men ändå är ännu så länge den stora frågan: Hur ska stadens medborgare kunna bära förlusten av silverkulan?

VETENSKAPLIGA HJÄLTEDÅD (Forts. fr. sid. 12)

liv. Men det är inte bara den bakteriologiska forskningen som gjorts med livet som insats. Också röntgen- och radiumstrålarna krävde åtskilliga offer innan man lärde sig att skydda sig mot den skadliga överdoseringen av strålarna. En av de svenska pionjärerna på detta område, dr Thor Stenbeck, tog sitt liv sedan han under sitt arbete hade ådragit sig obotliga skador och en annan av hans svenska kolleger, Tage Sjögren, kämpade hela sitt återstående liv mot de stympande och ohyggligt smärtsamma skador han fått av den radioaktiva strålningen under de första pionjäråren.

En svensk vetenskapsman, prof. Erik Agduhr i Uppsala, var i början av 1940-talet sysselsatt med forskning rörande vissa vävnadsceller. Han använde vid sina undersökningar ett ämne som avger för levern ytterst giftiga gaser. Trots all försiktighet och vetskap om riskerna kunde han inte helt skydda sig mot de farliga gaserna. Hans lever blev häftigt angripen och trots alla tänkbara ansträngningar kunde hans liv inte räddas. In i det sista var han trots den svåra sjukdomen sysselsatt med att fullfölja sina undersökningar och ge direktiv för den fortsatta forskningen på detta område.

*

En annan svensk, marinläkaren, med. dr Sven Berggren, stupade under det sista kriget bara 29 år gammal

i sitt vetenskapliga arbete. Han var på ett av marinens bärgningsfartyg sysselsatt med undersökningar rörande den för allt bärgningsarbete så viktiga dykarsjukan. Vid arbete på stort djup frigörs under inverkan av det stora trycket kvävgas i vävnaderna och i blodet. Om trycket sedan plötsligt sjunker bildas av gasen stora blåsor som verkar som blodproppar, hindrar blodcirkulationen och kan medföra döden. Det är därför som dykare måste göra uppstigningen från stora djup mycket långsamt, så att den bildade gasen åter hinner resorberas utan att bilda sådana blåsor.

Har uppstigningen skett för hastigt, måste dykaren antingen sänkas ned i djupet igen eller också läggas in i en s. k. övertryckskammare, om hans liv skall kunna räddas. Berggren höll just på med tryckförsök i en sådan där övertryckskammare. En fönsterventil sprang av någon anledning sönder, och trycket i kammaren sjönk därför plötsligt ned till vanligt atmosfärstryck. Berggren lyckades nu hastigt få över sina båda försökspersoner i en annan övertryckskammare så att deras liv kunde räddas. För honom själv gick det inte så. Genom att han först sörjde för sina medhjälpare gick för hans egen del så mycket tid förlorad att hans liv inte kunde räddas. Sven Berggren offrade sitt liv inte bara för vetenskapen utan för att två av sina dykare från en säker död.

Arne Tallberg.

Långt mellan lamporna

Novell av
Gunnar Lohbråten

Teckningar:
Sigge Stenström

Hans vandring gick i vinklar genom våningen. Från köket genom hallen och vardagsrummet in i sängkammaren. Tillbaka igen. I spetsiga vinklar och trubbiga vinklar. Fram och tillbaka. Men ingenting blev annorlunda. Ellen reste i morse. Ellen och barnen. Och ute regnade det.

Han stannade framme vid fönstret. Luften var tung och grå och taken blanka. Och trädet var naket och spretigt. Trädet som för Ellen och honom alltid bara varit trädet, det enda de kunde se från sina fönster, och som burit sommaraning i sin grönska till dem under alla år de bott i huset. I morse för Ellen. Så sent som igår hade de grålat. Och i morse hade stämningen varit skör och irriterad mellan dem. Han hade väl hjälpt till så gott han kunde, hjälpt henne få barnen i ordning och följt dem till tåget. Stått där på perrongen och sett dem hopträngda i kupéfönstret och velat be dem stanna men inte förmått. Ingenting hade förefallit naturligt att säga och orden hade varit långsökta, uttänjda.

-- Jag hoppas resan går bra för er.

-- Det gör den nog.

-- Att det inte blir för mycke folk.

-- Vi har ju platser.

-- Ja. Jo. Men blir det fullt måste väl barnen maka åt sej.

-- Bekymra dej inte.

Till och med nu. Till och med genom det nedvevade kupéfönstret minuterna innan tåget skulle gå. Bekymra dej inte. Med underförstådd anklagande fortsättning: Det brukar du ju inte göra annars.

-- Jaa...

Att inte tåget gick nån gång. Vad vändade dom på? Stinsen var ju redan ute med sin flagga under armen.

-- Ja, ni ska väl vara duktiga nu och snälla, ungar.

-- Jaadå.

Och

-- Du kanske skriver?

-- Vad ska det tjäna till.

Återigen. Fast det bara rörde sej om sekunder innan tåget skulle gå.

-- Jag vill naturligtvis höra hur ungar-
na mår. Och trivs.

-- Det brukar väl inte intressera dej.

Om tåget ville gå. Genast. Innan något mer blev sagt. Det andra kunde ju tydligen ändå inte säjas. Det blev bara sånt här. Fortsättning på sista tidens nästan hophakade gräl. Men det andra. Ordet. Meningen. Som skulle vara en framsträckt hand. En brygga. Den blev inte sagt. Ingen av dem förmädde. Utan att veta vad de var rädda för flydde de undan i en kall ton, bakom en plågsam fientlighet. Och ändå hade han en förnimmelse av att Ellen liksom han själv ingenting annat ville än få meningen sagt. Handen. Bryggan.

När tåget hade gått gick han hem igen. Förmidan fördrev han med att städa och plocka undan. Men sen. Han fortsatte att städa långt efter sen det var snyggt. Han plockade. Och ändrade. Ville bli kvitt sina tankar. Och händer. Men så mycke påminde. Så mycke hade hakar och hullingar i sej. Som han fastnade i. Så mycke snärjde in honom. När han inte kunde städa längre började han gå. Fram och tillbaka. Han undrade hur långt dom kommit. Hur dom hade det.

Han försökte räkna ut mellan vilka stationer dom var. Och han gick. I vinklar. Fram och tillbaka. Ute regnade det. Och i morse reste hon. Hon hade verkligen tomma hot bara. Hon hade gett sej iväg. Han hade ju sett både henne och barnen i kupéfönstret. Bekymra dej inte, hade hon sagt. Hon fanns inte i köket. Eller i sängkammaren. Det var idiotiskt av honom att gå in och titta efter gång på gång. Hon hade ju rest. I morse. Rest riktigt. Och han var ensam.

På kvällen när han skulle lägga sej fick han bädda själv. Bädda. Han drog undan överkastet upptill och kröp ner i sängen. Det var tomt och ensamt. Ingen att prata med. Och ungarernas sängar stod hopskjutna med filtarna över. Inget huvud ovanför en nedvikt lakanskant. Ingen arm som stack upp. Ingen som vred sej. Eller gav ett ljud ifrån sej. Han tog tidningen. Bad den att befria honom. Men orden gled undan, gäckande som solkatter. Han spände blicken rakt in i bokstavsmyllret. Men staplarna krålade som maskar om varandra. Han läste en mening, han läste den igen. Men innan han hunnit till punkt hade han sprängt sej själv. Flutit ut som en vattenfläck på en duk, lika fåfängt att försöka samlas ihop den. Han vred sej, vände sej av och an.

Sent somnade han, och när han vaknade brann lampan ännu på bordet invid säng-
en. Själv fick han koka sitt kaffe och

breda sina smörgåsar. När han sköt igen dörren efter sej för att gå till arbetet ökade det tommare än vanligt i våningen. Och hissen sjönk meningslöst och lika meningslöst förde den honom upp på kvällen. Kaffekoppen från i morse stod odiskad kvar på bänken, överkastet var lika veckigt och sängen lika slarvigt bäddad som han lämnat den. Och mjölkbarsmaten smakade länge fadd i munnen. Kvällens radioprogram var urtråkigt, och inte en enda sevärd film gick det på stan. Han ställde tillbaka det han flyttat om igår morse, kokade kaffe som blev lankigt och gick tidigt och la sej utan att kunna somna.

Nästa morgon var det sol och blåst. Den leriga marken mellan husen hade torkat opp och grånat, och taken blänkte inte längre. På kvällen när han plockat igenom tidningshögen på hyllan under radion fick han fatt i fotografialbumet. Längre blev han sittande med det i knät. Sakta vände han bladen. Bilderna öppnade vägar bakåt. Minnena lyfte honom ur ensamheten. När han hunnit till sista albumet blev han sittande med det hopslagna albumet kvar i händerna. Långsamt kände han tomheten komma igen. Ensamheten sökte honom. Han längtade efter fler kort, efter fler vägar. I det stora bruna kuvertet i byrålådan fanns en mängd kort som ännu inte blivit inklistrade. Han fick tag i dem och bredde ut dem framför sej och reste på nytt bakåt. Befriad. Här stod Ellen och han utanför fasters kolonistuga, och här var ett kort från deras första besök hos hennes föräldrar. Här var ett när hon gick med Lena och på det här låg hon naken nere vid stranden. Det var den sommaren de hade stugan ute i skärgården; före den hårda tonens triumf över tolerans och förståelse. Här satt hon i baddräkt på en stenhäll med armarna runt knäna. Ungarna lekte bakom henne i knädjupt vatten. Vågringarna kring deras ben hade solglittrande ryggar. Och ekan som de brukade meta ifrån låg slarvigt uppdragen invid stenen, som de alltid ställde tvålkoppen på när de badade. Ena åran var ordentligt upplagd på aktertoften, men den andra rände sitt blad snett ner i vattnet. Det var då. Tiden efter det första grälstrimmiga årets ovana att ständigt ha en annan människa in på sej. Den lugnaste och mest harmoniska intervallen i deras gemensamma liv. Det var då. Efter anpassningens svårigheter och före nötnings irritation.

Nästa dag tittade han på fotografier igen och dagen efter började han på ett brev till Ellen. Mödosamt sökte han efter de ord som inte blev sagda vid avskedet på stationen. Flera gånger rev han det han skrivit och började om. Till slut gav han upp. Känslan var klar i konturen inom honom, men ord för att uttrycka den minns han inte. Ellen du förstår... du det inte. Bokstävernans motspänstighet förargade honom. Om han kunnat ta dem

... själv fick han koka sitt kaffe — — —

över nacken och ställa dem på plats bara. Maktlösheten plågade honom. Att inte kunna ge uttryck för vad man så starkt kände. En sorts stumhet, fast man inte var stum.

Nästa dag försökte han igen men med samma klena resultat, och dagen därpå, som var lördag, gick han resolut till stationen och köpte en biljett.

Han tog en tårta med sej till svärmor, blommor till Ellen och varsin ballong till ungarna. Och äntligen i en kupéhörna var det som om han fått fatt i sej själv igen. Tårtkartongen stod i näthyllan, den fick han inte glömma, och inte blommorna heller som låg bredvid. Bara nu inte ballongerna small i värmen och röken. Då och då ryckte han i snöret för att de inte skulle skavas mot taket och vaga funderingar över möjligheten att hålla dem utanför fönstret fladdrade genom honom utan att förverkligas.

Och äntligen i en kupéhörna var det som han hittade sig själv igen...

För första gången sen Ellen reste kände han sej glad igen. Nu skulle det bli bra mellan dem på nytt. Det var ju trots allt så mycke hos Ellen som han tyckte om. Och att leva ensam... Den gångna veckan låg som en utbredd besvärlighet bakom honom. Om de bara tänkte sej för. Inte blev irriterade meddetsamma nånting gick emot. Om de ansträngde sej lite att vara vänliga och försökte lägga band på sej ibland. Det skulle nog gå. Det måste gå. Som han satt i kupéhörnan och tänkte på det föreföll det honom både naturligt och lätt. Och glädjen växte i honom allteftersom han kom närmare. Ellen och han... allt som varit mellan dem... Och barnen.

Med ballongerna och blommorna och tårtan och väskan steg han av vid stationen. Ingen mötte, för ingen visste att han kom. Men några barn glodde storögt efter ballongerna som flög över hans huvud. Småvisslunda med glädje i ansiktet började han gå. Trakten var flack och på långt håll såg han gården där Ellens föräldrar bodde. I den tvära kröken vid bäcken satt vinterns varnande granruskor ännu kvar på sina käppar vid dikeskanten. En flock kråkor lyfte tungt när han kom i närheten av dem.

Utanför huset såg han inte skymten av en människa och inne i köket blev svärmor nästan förskräckt när han steg på.

— Nämense Alf! skrek hon till inte utan ängslan för det oväntade mitt i diskens händelselösa trygghet.

Hon tog i hand sen hon torkat sej på förklädet, och han frågade efter Ellen.

— Dom bor i Lillstugan, hon och barna.

Han gick dit. Med detsamma. Knackade på, steg in och spred överraskning igen.

— Är det du, sa Ellen.

— Nej, sa han och sökte glädjen i hennes förvåning.

Ungarna stormade till, och med ens blev det lilla rummet fyllt av skratt och rörelser och röster. Om Ellen blivit glad med detsamma hon sett honom fick han aldrig veta, men hon var med i den gemensamma glädjen. Och den dagen var god mot dem alla. Ingenting blev sagt om det som varit. Han kände sej liksom rädd för att röra vid det onda. Och Ellen sa heller ingenting.

Sen ungarna somnat sökte de varandra som förr i världen, som på fotografiernas tid. Förnattens verklighet bar minnenas befrielse i sej. Och ingenting blev sagt om det onda.

På söndagen var det moln på himlen och bara blåa gläntor emellan där solen stundtals stack fram. Ballongerna hade förlorat sin gas och hängde nere vid golvet och blommorna började redan tappa sina blad.

— Usch, vad jag är trött, sa Ellen. Du har snarkat som en gris hela natten och brett ut dej så jag fått ligga på kanten bara.

— Jag brukar väl inte snarka, sa han.

— Det har du gjort i alla fall, sa hon.

(Forts. å sid. 25)

Sista Serveringen

Novell av Sven D. Karlsson

Teckningar: Jan Afzelius

— Ser du björkarna därborta, de börjar gulna. Jag tror redan bladen börjat falla av...

Fröken Elisabeth Pettersson, innehavare av sommarpensionatet Solhem, pekade mot andra sidan viken och drog en djup suck. Hon fortsatte: "Det är höst igen. Det hinner knappt bli sommar förrän det är höst. Och vi får stänga och gå i vinteride..."

Hon höll på att plocka ihop trädgårdsmöblerna. De vitgråa stolarna pallade hon på varandra, bar och lyfte och fejade. I farten stötte hon till ett och annat bord så det kanade på tvären. Men hon märkte det inte.

Hennes syster, Karin, delägare i pensionatsrörelsen, stod borta på verandan och putsade fönstren. De två damernas principer att allt skulle vara putsat och städlat när pensionatet stängde på hösten, hölls konsekvent. Det var så mycket lättare till våren då...

— Ja, svarade systemen, han kommer tidigt i år. I natt var det bestämt frost...

— Stämmer fröken Pettersson, stämmer precis. Klockan fem var det minus en grad...

En mansröst i bakgrunden hade plötsligt fallit in i samtalet — de två fröknarna spratt till.

— Nä men, kors i Jesses då, upphov Karin, är det inte kyrkvaktmästaren som kommer och skrämmer en!

— Ja, kors vad jag blev rädd, insköt Elisabeth, Johansson kan väl skrapa med fötterna så vi hör när han kommer...

Kyrkvaktmästare Johansson stod där på gårdsplanen och skrattade.

— Inte var det min mening att skrämma precis, men jag såg att fröknarna står inför avfärd. Vi har väl en del att tala om innan vi skiljs...

— Ja, säkert, tyckte de två, säkert har vi det. Och han kan få ta ett lite handtag också, om han har lust...

Så kom det sig att pensionatsinnehavarna fröknarna Elisabeth och Karin Pettersson efter någon timma tillsammans med kyrkvaktmästare Johansson satt i förtroligt samtal. De satt inne i verandan, där kaffe och dopp kommit fram, den sista lilla serveringen på pensionatet den här gången. Om en timma skulle bussen mot stan komma, då fröknarna skulle resa.

— Och Johansson ser väl till att lökarna kommer ur jorden...

— Och att det elektriska blir avstängt, insköt den andra.

Johansson lovade. Jorå, det skulle bli ordnat alltsammans. Han hade varit pensionatets hustomte i många många år, allt skulle bli ordnat som förr. Men under tiden trummade han med fingrarna på bordskivan; han hade någonting att säga fast det var så svårt att få fram det...

JAN AFZELIUS

— Det är så att... Längre kom han inte. Elisabeth hade nämligen kommit in på säsongen som varit.

— Det kunde nog ha gått bättre, tyckte hon, fast någon dålig säsong har det inte varit...

— Ah nej då, insköt Karin, under den varmaste tiden var det rekord.

— Ja, alla våra gamla stamgäster har varit här, ja, Johansson har själv träffat dem...

Johansson nickade instämmande. Han hade träffat de flesta. I tjugo års tid hade han sett de flesta, som kom till pensionat Solhem på sommaren.

— Direktör Andersson med familj kom allt i år också, han är vår äldste gäst, upplyste Karin.

— Ja, tänka sig, deras dotter Barbro har nu hunnit få fästman.

En riktigt stilig ung man... han skall visst bli civilingenjör...

Elisabeth såg ut över viken när hon sa det, rösten blev varm och vemodig. Tänka sig, hon minns så väl när Barbro var liten flicka!

— Fast, och hennes röst fick mera fasthet, jag såg ju vad de hade för sig om kvällarna... — Ungdomen nu är inte som vi var...

— Vi har väl vårt vi också, tyckte Karin och såg på Johansson.

— Säkert, skrattade Johansson, säkert. Vi har alla varit unga.

Det uppstod en stunds tystnad. Kyrkvaktmästaren trummade på nytt med fingrarna.

— Jo, sa han, det är inte precis i...

Men fröknarna hade mera att minnas. — Vi har ju varit omskrivna i tidningen också. Det minns väl Johansson när redaktör Furuvik kom hit och gästade en vecka och sen skrev en lång artikel om sommarparadiset Solhem. Tänk vad mycket han skrev...

Elisabeths ansikte sken upp vid minnet.

— Och så vackert sen, fyllde Karin i. Jag kunde då aldrig tro att det gick å skriva så mycket vackert om ett pensionat på landet...

— Redaktörer kan skriva om allt, sa Johansson. Furuvik ringer förresten till mej efter begravningarna. Han vill veta om griftetalet och vilka som var prestaverande...

— Ah kors då, gapade fröknarna Pettersson. Ja det var en fin karl, redaktörn. Han kommer nog igen, trodde de.

Men vid ordet begravning, smög sig ett dystert minne på dem: Ingenjör Larsson! Det var en sorglig episod när hans fru blev sjuk och fraktades till lasarettet. Tänk inom två dar var hon död! En sån rar människa hon varit. Och hennes man sen då...

— Han hade kultur över sig, tyckte Elisabeth.

— Han personifierade kulturen själv, uttryckte Karin det. Och Johansson nickade. Sa hon den personfi...

— Ja, återtog Elisabeth, kan Johansson tänka sig vi fick femti kronor i dricks av honom. Vi skötte ju hans fru de första dagarna hon var sjuk... Innan hon åkte till lasarettet...

En ny tystnad uppstod. Vid minnet av den döda hade fröknarna fått var sin stor tår i ögonvrån, och Elisabeth snyftade till.

Men Johansson försökte muntra upp: Ja, det är så mycket man minns. Pensionat Solhem kommer att leva kvar i vårt minne, ingen kan glömma glansen kring Solhem, sa han.

Fröknarna Pettersson såg hastigt upp. Pensionat Solhem kommer att leva kvar i vårt minne...! Vad menar Johansson?

Och Johansson ryckte till. Satt han inte här och förtalade sig. Det där skulle han ju framföra försiktigt, med känsla och lite psykologi, som godsägare Broberg sagt. Nu hade det kommit utan vidare.

Kyrkvaktmästare Johansson stramade upp sig. Fick plötsligt all den värdighet det anstår en man i hans ställning.

— Ja, sa han, det är inte precis i något angenämt ärende jag är ute.

Det är tråkigt, mycket tråkigt, fröknarna Pettersson. Men jag är tvungen...

De båda fröknarna såg på varandra. Vad var meningen med det här? Vad hade egentligen hänt?

Johansson berättade: Jag trodde nästan redaktörn nämnt det för fröknarna, men det har han tydligen inte. Det är nämligen så att stan skall överta Hagabys gods. De skall inkorporera området. Och något nytt årskontrakt för pensionat Solhem lär inte gå att få...

Johansson tog sig om hakan och teg en lång stund, medan fröknarna Pettersson satt som förlamade. Inte ett ord fick de fram.

— Men det menar inte Johansson...

— Tyvärr, tyvärr. Godsägaren reste till stan i morse. Han bad mig varsko. Själv skulle han göra allt för att bevara Solhem, men det blev nog svårt sa han.

Kyrkvaktmästaren reste sig från bordet. Tog efter sin hatt.

— Men vad skall de göra med Solhem då? undrade Elisabeth, som nu orkade känna indignation.

— Enligt vad jag hört skall det nya renhållningsverket förläggas hit. Ett s. k. principbeslut.

Elisabeth och Karin såg på varandra. Principbeslut... De tuggade liksom på ordet. Principbeslut...

Bussen skulle komma vilken minut som helst. De hade rest sig under tystnad. En kall septembervind drog in från sjön, svepte fram över gräskullarna och snodde runt pensionatsknuten. De kvarvarande blommorna i rabatten böjde sig och darrade i vinden.

— Kan detta vara möjligt, suckade pensionatsinnehavarna och gick sakta mot vägen...

ILLUSSION

AV MARGIT GEIJER-RÅBERG

Hon håller på att halka på en sladd och stannar ett ögonblick förskrämd. Lyssnar till rösterna och de säkra skratten. Vad kommer att hända, när de upptäcker henne! Hon är ändå en, som smugit in bakvägen. Utan vidare har hon gått in genom en av de dörrar, där det står: Förbjuden ingång! Bara trängt sej på.

Hon borde stannat därute hos Tore i parken. Vandratt omkring med honom under trädens brokiga papperslyktor, upphängda bland grenarna, dagen till ära. Det är minsann inte så ofta det kommer resande teatersällskap till stan, allra minst med gästspel av Sonja Walevsky — Den stora, gudomliga. Hon tillhör det man läser om i tidningar och böcker. Hon är allt det man väntar sej måste finnas bortom skogen och fälten, där tågskenor går ihop till intet. Själv bor man i en tråkig liten stad, där varje gatsten är välbekant från torget framför Stadshotellet till utkanternas led-samma träkäkar.

Allt detta förstår inte Tore. De gick fram och tillbaka på parkens grusgångar, knuffades och trängdes med andra människor, som liksom de just kom från teatern, diskuterade pjäsen de nyss sett och lyssnade till musiken från Lilla Caféet. Då började Tore tala om framtiden. Han sa, att nu hade de en lång, ljuvlig sommar framför sej, innan han skulle fara tillbaka till Uppsala för att fortsätta sina juridiska studier. Då fick de på nytt börja leva på brev, som de gjort hela den här vintern. Det var tråkigt och ganska magert, men det kunde nu inte hjälpas, sa han. Åtminstone inte det här året. Men sen. Och så frågade han med lägre röst: Vanja lilla tror du, att du orkar vänta på mej?

Tänk, hon fattade nästan inte att det var ett frieri, så uppfyllt var hon av den bländande skenvärld hon nyss sett från scenen. Sonja Walevskys smidiga kropp i strålkastarljuset, applåderna, hennes stora, röda mun, som öppnat sej till ett leende... Hon ville krupit in i hennes skinn, hon hade velat sväva som hon på mängdens jubel. Och halvt förvirrad och utan sammanhang med hans fråga, nästan som om ett

frieri också hörde till det vardagliga, hade hon viskat: Tore, jag vill till teatern!

Då hade Tore blivit ond. Otåligt svarade han: Häromdan ville du måla. Vet du egentligen själv vad du vill?! Hans försynta undran: Orkar du vänta? krasades sönder som de små vita frukterna på berberisbuskarna.

— Du är ingen psykolog, Tore! sa hon missnöjd. Jag har alltid velat till teatern! Ända sen jag var en liten flicka. Är du annat än en liten flicka nu heller?! sa han. Och det var avskyvärt och insinuant av honom.

— Jag hatar vardagen, Tore, sa hon. Kontor och enahanda. Och sen blir det disk och städning av alltihop. Nä tack. Men ser du, detta med teatern, då får man leka och drömma hela sitt liv. Man behöver aldrig bli krass och trivial. Ingen vanlig liten fru. Förresten — jag ska tala vid henne — Sonja Walevsky! Vänta här ett tag!

Och innan någon av dem hunnit fatta det, hade hon sprungit ifrån honom. Rusat rätt in bland dessa flockar av människor, som gick där och sög på gräddstrutar och åt varm korv. Tores vita studentmössa blänktes till i kvällsmörkret, ansiktet suddades ut som en blek fläck mot parkens späda grönska. Nu blev han besviken, tänkte hon. Ledsen blev han! Men när han är så oförstående. Och så jordbunden.

Och nu står hon här innanför sceningången bland detta virrvarr av bråte och sladdar. En massa målade papptråd. Ett trasigt rollhäfte på golvet. En stol med ett avbrutet ben. En förgylld trumma i ett hörn. Men inga människor. Bara ljud av röster. Skratt. Skrik.

Plötsligt får hon syn på henne — Den gudomliga. Hon skymtar henne genom en halvöppen dörr, där hon sitter framför sminkbordet i sin loge. Hennes ansikte i spegelglaset...

Kinderna är randiga av tusch och smink och över axlarna har hon slängt en fläckig kimono. Hennes skära bysthållare blommar genomskinligt mot spegeln och skriker ut hemligheter. Kommer inte riktigt sams med dem. Halvt omedvetet gör

Vanja en rörelse som för att dra igen sin egen kappa. Liksom stänga till om sej själv.

Och samtidigt blir hon röd av glädje. Sonja Walevsky — så nära att man kan nå henne med sina händer! Lika verklig som hjärtslagen i ens eget bröst! Sonja, den gudomliga, som man hittills bara fått nöja sej med att betrakta på några rollporträtt över sin säng. Dessa porträtt, som flyttas om och utökas allt efter ens egen sinnesstämning. Väggen är lika full av knappnålsstick, som man inbillar sej att ett hjärta kan vara av ärr... Efter små ord till exempel... Sådana som man slungade mot Tore nyss. Kanske inte så illa menade, men ändå...!

Plötsligt hejdar sej Den stora med handen halvvägs nere i krämburken. Hon vänder sej häftigt om.

— Vem tusan är du?

— Jag heter Vanja Lind, jag ville bara...

— Nixum. Här skrivs inga autografer mer. Skrivkramp, förstår du! Alltför många... så gränslöst, otroligt många, som begär, bara begär...

Rösten är inte sträv som nys. Den har något av samma djup som på scenen. Den rullar som en cello-ton i den trånga logen, medan Den stora gör en vid gest med handen full av vaselin. Hon kastar huvudet bakåt och sluter ögonen till hälften.

Nej, nu är hon inte ond längre. Vanja tar sats och orden forsar ur henne, framsprungna ur all hennes längtan bort från sin egen snäva verklighet. Från denna — ja, låt vara, kärlek! — men ändå så vanlig, så lik alla andras, så utan vidd och oändlighet, så futtig och liten mot detta man anar bortom det synbara. Bortom fälten och skogen.

— Jag ville bara komma för att säga, att jag dyrkar er. Ni var underbar i kväll. Ville bara tacka er, jag är så lycklig att ha fått se er, höra er.

— Ja, ja. Stopp, det räcker! Och du ser allt och hör allt om mej?! Tror du!!

— Ja, allt.

— Du lilla naiva toka!

Sonja Walevsky låter handen långsamt sjunka ner på bordet med en värdighet som om hon istället för vaselin höll något mycket ömtåligt mellan fingrarna. Hon kisar mellan sina långa, påkletade ögonfransar mot Vanja.

— Och du vill väl själv bli skådespelerska, förstår jag?

— Om!!

— Det ska du inte bry dej om. Den stora drar några nervösa bloss på en cigarett och slänger den sen på bordet, fläckig av rött smink. Om du inte kan glömma *allt* för teatern. För vi är tattare, förstår du.

— Just det, viskar Vanja darrande och ser för sej sommarens tattare vid kvarndammen med brokiga kläder, smutsiga kinder och skrottande munnar.

— Varenda jänta vill bli tattare — nej, vad säger jag! — skådespelelska! Vad håller du på med förresten? Ditt yrke?

— Jag har nyss börjat på kontor.

— Och nu vill du byta ut det mot teatern! Flicka lilla — kom hit ett tag!

Hon sveper ner en brokig schal från en stol och Vanja går dit och sätter sej.

— Läs för mej! En dikt. Vad som helst.

Vanja tvinnar händerna i knät och tänker flyktigt hjälpsökande på Tores bleka ansikte, som det avtecknade sej mot träden därute. Så tar hon sats:

"Jag har krafter, jag fruktar ingenting..."

I spegeln möter hon sitt eget osminkade ansikte. Örsnibbarna är röda av upphetsning, håret krusar sej vårdslöst över pannan — aldrig ligger det som man vill.

— "... Träden fram ur det gåtfulla ljusfältet. Oböjlig väntar min kraft..."

Bredvid henne i spegelglaset skymtar Den stora. Nära, nära. Är det lampljuset, som ger en skugga åt ögonen och gör dem trötta och tunga — eller är det diktens vemod? Dessa tjusiga ögon, som alltid, glittrar, glittrar i rampljuset? Och är det fåror — eller bara tusch — som gräver sej in i kindens rundning? Tankarna kommer och går och slår en bräsch i diktens självklara och segervissa budskap.

Just som Vanja tystnar, börjar Den gudomligas fingrar fara häftigt som nervösa insekter över ansiktet för att massera bort alla döljande sminkrester. Puder, rouge, mastix — allt blir en enda smutsig röra, där man tappar bort linjer och konturer. Närmare än nära är man — och ändå...!

Vanja fuktar sina torra läppar och ser vädjande på Den stora, som mumlar med sin mörka sammetsröst:

— Edith Södergran! Begriper du henne? Inifrån menar jag?

— Ja.

— Tror du, ja! Men, för all del, inte illa pipet av en svalunge.

Så drar hon ett bloss igen på sin cigarett. Skickar en rökridå mellan sej och Vanja i spegelglaset. Gör sikten oklar, som den kan vara ibland om kvällarna, när man inte ser horisonten bortom fälten. Inte vet, vad som finns där — långt borta.

Nu slår hon aska på golvet. Här finns inga lagar och regler som alltid annars. I alla sammanhang. Det måste ändå vara en fri och härlig värld!

— Men du har lång väg att gå, fortsätter Den stora. Du är bara i början, min vän... Innan port efter port springer upp... In i ljuset... Oändligheten.

Blicken blir frånvarande. Långsamt stryker hon med handen över pannan. Har hon ens hört Vanja?!

— Du är i början... som ett du-nigt frö.

— Ja. I början, viskar Vanja förbryllad. Men hon knyter energiskt sina fuktalla händer. Visst vill jag, tänker hon.

— Du stora, dumma, stygga barn! mumlar Sonja Walevsky.

— Ur vilken roll var det där? skriker en gäll röst från en annan loge.

— Fråga inte. Mina roller är oräkneliga som sandkornen i öknen.

Vanja ler lite förvirrad. Det här är visserligen en smula annorlunda än det vanliga. Tore skulle nog säga: Tillgjort! Men det är väl så med Tore — att han saknar fantasi.

— Och så ska vi tala med mellangärdet. Var har vi lilla magen.

Den gudomliga lägger lekfullt handen över Vanjas midja. Hon klipper med sina tunga ögonlock. Så tunga! De tvingar rentav fram små sorgsna veck under ögonen. Dessa berömda ögon, som strålat mot så många från scenen.

— Man talar aldrig med halsljud, ser hon, lilla vän! bara med mellangärdet.

— Ja, säger Vanja skyggt. Lukten av smink och parfym... Man blir kanske så här yr av den! Om det nu inte är glädje att för ett ögonblick spränga sin egen trånga cirkel!

Sonja Walevsky! Förut ingenting annat än en bild, som hängt stillsamt på väggen därhemma bakom ett nät av oklara drömmar. Och nu! Man kan ta på henne. Kan se henne. Nära, nära inpå.

På samma sätt, som man möter en vardagsmorgon, när rullgardinen smäller upp och avslöjar gårdshuset mitt emot. Lite schabbigt och smutsigt i det grella ljuset. Utan det avstånd som det förnäma hotelltaket har, där det skymtar ett kvarter längre bort.

— Och du har en vän? En Boyfriend?

— Ja, nickar Vanja och känner en dunkel skamkänsla över sina tankar nyss. Man rör inte vid sina gudar. Man angriper inte sin längtan.

— Och du älskar honom? Oändligt mycket?

— Ja, säger Vanja.

Och nu sköljer minnet av Tore över henne igen. Det är lent av doften från nyutspruckna häggar. Det glittrar av betydelsefulla ord.

— Ja, du ska älska honom. Mycket. Ty kärleken varder evig. Och nu kan du gå.

— Ja, tack så hemskt mycket.

Vanja reser sej så hastigt, att en sminkstång faller i golvet. Hon böjer sej rodnande ner och plockar upp den. När hon lämnar fram den med ett ödmjukt framviskat: För-låt! har hon ett ögonblick Den storas ansikte framför sej i brännande närbild. Och ansiktet gör en leende grimas. En trött darrande ensamhet brer ut sej kring munnen. Långsamt, liksom förtärande allt. Man kan inte ta fel just nu. Det lyser inget ljus längre i ögonen, ljuder ingen musik ur den mörka altrösten.

I en häpen sekund konstaterar Vanja, att vad hon känner i denna stund, är inte beundran. Bara medlidande.

— — —

Tore väntar utanför sceningången. Lutad mot trappträcket skymtar han därute i det blå vårljuset.

— Jaså, du kommer nu! Äntligen.

— Tore, vi åker inte buss hem. Vi går istället. Det är så vackert på vägen utmed sjön.

Tore svarar inte. Han är sur, tänker hon och stoppar keligt sin hand i hans.

Vikens vatten glittrar som silver i månljuset. Några änder far snärpande över deras huvuden. Man kan inte se så långt som till andra stranden så här på kvällen. Och när man korsar järnvägsspåret, kan man inte ens urskilja den mystiska punkt, där skenorna flyter ihop till ett enda blankt spår, som leder bort någonstans.

UTTERJAKTEN

Av Arne Broman

Teckningar: Harry Flodin

Hustrun brydde sig inte om att svara, hon rörde bara allt ilsknare i kålsoppa som sakta började bubbla och sjuda i grytan.

Jan Magnus satt också tyst efter den första salvan, nöjd över att det var han som fått in första stöten. Plötsligt blev han klarvaken, ett köldskott dånade ute på ån, spred sig med buller och brak där isen rämnade, hängde en stund kvar i själva mörkret där ute och dog slutligen bort. Det var som om själva köldskottet blåst liv i hans magra kropp, jagat undan allt det sömndruckna och soffliggarslöa, tänt ekorrögonen med klarögt liv. Han vände sig om och drog undan en flik av filten hans hustru hängt för köksfönstret. Jo där hängde månen vit och grann över sotare Vennströms, lyste upp skogen och snömarkerna med sitt bleka ljus så tydligt att man kunde räkna varenda gårdsgårdsstolpe över fäladerna. I natt skulle det bli utterjakt. I natt skulle han sitta kvar uppe i riskojan och passa dom om det så blev morgon innan de dök upp ur sina hål i isen.

Jan Magnus pulsade genom snön.

Hela eftermiddagen hade Jan Magnus till sin hustrus stora förargelse legat och snarkat på pinnsoffan i köket. Talträngd hade hon varit mer än vanligt efter kafferepet borta hos Tilda i Brostugan där många goda nyheter berättats men vad hjälpte det att hon hade påsen full av prima småskvaller när hennes dräsat till karl låg och gapade som en annan döing på soffan utan att varken höra eller se. Inte ens hade hon fått upp honom för att gå ner i vedbon efter ett fång bränne, själv hade hon fått pulsa sig ut i snön och kylan och själv hade hon fått stå och klyva vedklabbarna för att hon skulle få in dom i spisen.

Ilskan sjöd som soppspad i henne där hon stod vid spisen och lagade till kvällsmaten. Vore det rätt skulle han inte ha nån mat, det gapande belätet som inte gjort nåt annat än nött soffelocket här snart i över månaden. Ligga om dagarna på soffan med det lurviga huvudet nerborrat i kuddarna för att han till och med skulle slippa behöva svara på hövligt tilltal och sitta var eviga kväll och ibland långt fram på nätterna uppe i riskojan han byggt i de gamla askarna vid åkan-ten kunde han, men göra ett nyttigt handtag dugde han visst inte till längre. Utterjägare kallade han sig, men inte hade han skjutit nån utter ännu och inte skulle han komma att göra det heller. Nej en förgrymmad latmask det var vad han var, en fjant som snart gjorde både sig själv och henne till ett åtlöje för alla grannarna runtomkring. Carolina blängde ilsket bort mot soffan där snarkningarna med sina envisa, malande rytm sågade sig igenom vinterdagarnas evighetsträ. Det var som om Jan Magnus inne i sin djupa sömn kände sin hustrus ilska blick, han öppnade långsamt det ena ögat och bligade emot henne, sträckte ut de långa benen likt en katt innan den hoppar ner från spiselmuren, rev sig i den rödbrända grästorvan till hår och satte sig slutligen upp med sina röda skovelhänder hängande ner mellan de lappskodda knäna.

— Jaså du e kommen hem från kafferepet. Å utan att munnen hoppat ur le på dej, sa han och blinkade sömndrucket på hustrun med sin små ekorrögon under de grå, nerhängande ögonbrynen.

— I natt blir de utterjakt. Du har väl kokt kålsoppa så de räcker å få på termossen åssä, sa han till hustrun som nu slamrade med porslinet borta i hörnsåpet.

— Äch du å dina uttrar. Inte har jag sett nån än å ett åtlöje har vi snart blivit i hela sockna, fnyste hon.

— Ja kan undra va du säger den dag du går här å vråker dej i utterboa ditt helskott. Men förexten ska jag sälja skinne å köpa brännvin för pengarna så de så. Åtminstingen ska du inte ha nåt skin å vråka dej i.

Hustrun som tyckte att det var bäst att tita, eller som kanske samlade sig till något riktigt dräpande men inte för ögonblicket kom på något, dukade fram på bordet och efter en stund började de äta under tystnad. Efter en stund dånade ett nytt köldskott genom det knappålsstilla och ett leende spred sig svart och tandlöst genom Jan Magnus rävröda skägg.

Till natten skulle han klippa åtminstone den ena av de två uttrar som höll till i ån här utanför och som hitintills hållit sig utom skotthåll varje vaknatt Jan Magnus frusit sig igenom uppe i sin riskoja i askkronan. Utom skotthåll, tänkte Jan Magnus, att han bommat grovt på en av dem trots att skotthållet inte var mer än knappt tjugo meter var en sak så förgäpplig att han inte ens ville tänka på det.

Då de ätit började Jan Magnus göra sig i ordning för natten. Han bredde en försvarlig packe smörgåsar med grisflott och stadiga stekfläskbitar på var och en av dem, fyllde en termos med kålsoppa och en annan med rykande kaffe, smugglade med en fickplunta i matkorgen utan att Carolina såg det, fyllde snusdosan ur storburken han hade stående ute i farstun för att snuset skulle hålla sig lagom fuktigt och tyckte efter detta att han väl rustat sig åtminstone vad matsäck beträffar. Lika omsorgsfullt som han förfarit med skaffningen klädde han sig i ylle-sockor, islandströja och storväst, färskinnsmössa, öronlappar, dubbelstickad halsduk och kattskinn närmast ryggbastet för reumatismen som börjat envisas igen. Sist tog han fram och undersökte sin gamla kära dubbelbössa, laddade den med två patroner och var färdig.

Strax nedanför vedboden hade Jan Magnus sin risikoja. I ett par av de gamla askarna vars kronor växte samman en fyra-fem meter över marken hade han byggt den av ris och gamla bräder. Då han pulsat sig igenom snön och nått fram till stegen som ledde upp stannade han och stod lyssnande med varje ansiktsmuskel under det rävroda skägget på hjälpan. Inte ett ljud hördes, ljusen i stugorna runtomkring började släckas, banvaktens galna byracka tycktes gudskelov ha somnat i sin koja, sista taget för natten hade dånat över järnvägsbron. Allt var vinternattsfrid och stilla, köldknäppande tystnad. I natt skulle inget stora uttrarna då de lämnade sina hål för nattens jakt eller lustiga kanäkning i strandkantsslutningen.

Belåtet grinande för sig själv klättrade Jan Magnus upp för stegen med matkorg och bössa.

Sedan han väl makat sig till rätta i den gamla korgstolen och svept in benen ordentligt i hästfiltarna klingade tystnaden lika sprött och örönringande emot honom. Efter en stund släcktes ljuset i kammaren hos Snickar-Gustav på andra sidan ån. Nu var det snart bara han, Jan Magnus, som vakade i den månljusa natten med speglade ögon över ån där uttrarna snart skulle dyka upp ur sina hål.

Vad visste Carolina där hon nu snörvlade i utdragssoffan om jägarlivets frihet, om vilsamheten och ron som mötte den ensamme utterjägaren där han satt som den enda vakande bland alla sovande dionickar i stugorna runtomkring?

Den enda vakande! Det är inte säkert, inte ens troligt att Jan Magnus skulle tänkt den tanken om hans små ekorrhögon kunnat se genom den röda brädväggen till Snickar-Gustavs vedbo på andra strandsidan. Därinne satt nämligen vedboägarens två skrott-tisslande snorvalpar och spejade genom varsitt knasthål bort mot Jan Magnus risikoja. Viskande till varandra hade de kommenterat hans klättring uppför stegen, viskande, tisslande, böjda av tillbakahållet skrattnitter levde de sig på nytt och på nytt igen i den situation då Jan Magnus skulle varsna deras hemgjorda utter och låta det första skottet riva hål i den alltmer tätande stillheten.

— Nu sitter Råven i korgstolen, andeviskade den fjortonårige Bo. Vi väntar litta te.

Den knappt nioårige Lennart nickade stumt till svar och den allt för stora krimmelmössan som han smugit sig till att låna av fadern föll ytterligare ett stycke ner mot den kråkäggsprickiga uppnåsan. Han kavade upp den en bit och lade åter ögat mot knasthålet. Snön där ute gnistrade i månljuset, lite längre bort mot bron låg bandyplanen de skottat upp som en svart vak, men bäst av allt var den svarta skuggan borta under strandbråten strax nedanför Råvens vedbo. Där låg Uttern och väntade på att

I en ilexplosion för han upp och sparkade till byltet.

stråltråden som löpte in i knasthålet mellan dem skulle väcka liv i den säckvävklädda kroppen. Uttern som de med mycken möda och under skrattnitrande timmar tillverkat av gamla säcktrasor och mattvävsbitar här nere i vedbon och som de i första mörkningen då Jan Magnus, eller Råven som de hellre kallade honom, ännu slumrade i sina utterjaktströmmar inne på sofflocket placerat gömd under risbråten i strandkanten nedanför hans vedbo. Från säckvävsuttern hade de dragit en tunn ståltrådslina bort till deras egen vedbo och där låtit den löpa in genom ett knasthål i brädväggen.

Snart skulle de väcka liv i både den och Jan Magnus. Nioåringen ryste i kylan, strök bort en snordroppe från kråkäggsnåsan och stötte sedan försynt till brodern i sidan.

— Ska vi inte dra snart, viskade han.

— Vi väntar litta te då blir spänninga större, viskade brodern tillbaka.

Han kavade upp den en bit och lade ögat mot knasthålet.

Åter några öronsusande minuter av tystnad gick, nioåringen bytade otåligt öga vid knasthålet, tanken på hur Råven skulle rycka till sig bössan och riva iväg ett skott kunde inte längre hålla skrattnittret vid liv. Dessutom började en tanke på hur det efteråt skulle vara att möta Råven borta vid Ålunda envisas med att ge spänningen en bismak av räddsla.

— Ska vi inte dra snart, viskade han på nytt efter en stund.

— E vedbodörren öppen, frågviskade den äldre brodern som kände sig ha ansvar för att alla säkerhetsåtgärder var vidtagna. För säkerhets skull tittade han själv efter och såg att dörren stod öppen mot det gnistrande vita utanför.

— Nu drar ja, har du ögat ve hålet.

Krimmelmössan nickade sitt stumma ja och Bo drog sakta in ståltråden genom knasthålet. Så gjorde han en knyck så att säckvävsuttern fick gången av en levande utter, drog på nytt in en halv-meter, gjorde en ny knyck, drog in, knyckte till, drog in igen och...

Rivande slet skottet ett håll i nattens stillhet, ett ögonblick hängde ännu tystnaden kvar med slitna, fladdrande flikar, men så fortplantade sig ljudet ut efter isen, rev hål på hål, törnade mot strandbrinkarna, sjöng i isen. De båda bröderna tumlade förskräckta från sina knasthål, var på väg att törna samman i vedbodens dörrhål men stannade båda där lyssnande. Återigen stod tystnaden kompakt som en mur omkring dem trots att bössknallens rivljud ännu gnagde deras trumhinnor. Med ett par steg var Bo framme vid kvisthålet.

— Råven sitter kvar. Vi drar igen, viskade han. Sedan den första spänningen släppt låg det åter något av eftermiddagens skrattnitter i hans röst som lugnade den halvt dödsförskrämd brodern.

— Dra du, dra du, hackviskade det under krimmelmössan.

Bo drog med några hastiga knyckar ståltrådslinan till sig. Åter rev ett bössskott hål i tystnaden och blev till ett startskott för den nioårige Lennart som med rädselknirrande trätöflor sprang för livet upp mot storstugan där fadern kommit ut på kökstrappan klädd i ett par byxor som visade alla tecken på att vara påsatta i hast och barhuvad eftersom han inte kunnat hitta sin krimmelmössa. Med gapande förvåning såg han först sin ena telning, strax efter sin andra komma som skjutna ur vedbons mörker.

— Va i hellvitte har ni tat er till ongar, e de ni som skjuter, fick han fram då han hade den minste i ett stadigt grepp i armen.

— Nä de e Råven som skjuter, hackade det fram under krimmelmössan. Men vi måste in för Råven kommer.

Inne i köket fick fadern höra hela historien om säckvävsuttern.

— De gjorde ni min själ bra, skrattade han ty han kunde inte annat göra. De va

LUMA

värmelampa

snuva
ledvärk
och muskelvärk
mm

men lampan ersätter förstås inte doktorn

lindrar

värmer

kalla sängkläder
småbarn efter
badet -
(stora också)
kalla fötter
mm

baby- och småtvätt
hårtvätt
hundtvätt
hobbyarbeten
mm

torkar

riktpris

lampa **19:50**
armatur **19:—**

finns i konsumbutiker
och kooperativa varuhus

minsann den utter Råven behövde för att sluta med sitt förbenade skjutande här om nätterna. Men in i säng med er å de kvickt ändå.

Uppe i sin riskoja satt Jan Magnus ännu darrande av spänning och upphetsad iver. Han hade snabbt laddat om efter det sista skottet och hade kornet noga på det svarta byltet ute på isen om nu denna seglivade utter ännu en gång skulle vilja visa tecken på att det fanns liv kvar innanför skinnet. Hans små pigga ögon glänste då han fixerade utterkroppen som tydligt avtecknade sig mot den vita snön. Nej, nu var den stendöd. Hjärtat började bulta allt hårdare innanför Jan Magnus nötta storväst. Han hade lyckats, han hade skjutit uttern och med en gång för alltid gjort slut på Carolinas försämligheter och grannarnas tissel och stickord. Ett belåtet leende banade sig väg genom hans spretiga, rävröda skägg då han ställde geväret ifrån sig och reste sig upp ur korgstolen.

För en stund sedan hade han hört röster och spring bort hos Snickar-Gustavs. Tält hade de föresten ännu i köksfönstret. Nå så kunde då Gustav komma ut på kökstrappen och få sig en titt på uttern som nu låg och stelade i sitt dyrbara skinn där nere på isen.

Ivrigt klättrade Jan Magnus ner för stegen, tog närmaste väg genom risbråten i strandkanten och kom ut på isen. Jo där låg den död som en säck i snön. På ivriga ben skyndade Jan Magnus fram mot den. Så tvärstannade han, blev stående stilla en meter framför säckvävsbyltet och kände hur iskylan rann som små strömmar innanför kläderna och hur allt blodet sökte sig upp mot huvudet, flammade och hettade under skägget, virvlade och brusade innanför hårtorvan. Förvirrad såg han sig om med ett par hastiga huvudvridningar, böjde sig ner och kände den sträva säckväven mot handen. I en ilskeexplosion for han upp, sparkade till säckvävsbyltet så det for några meter genom snön, hukade sig, tog sats igen och sparkade till, böjde sig ner som om han kände att han hade hela byns ögon på sig och kände ståltråden som löpte bort mot Snickar-Gustavs vedbo, drog i den och kände den följa efter. Å herregud hur skulle han kunna möta Snickar-Gustav efter detta, hur skulle han kunna visa sig ute på bygatan utan att få en rungande skrattsalva efter sig i fortsättningen. Naturligtvis skulle det också komma fram till Carolinas öron, stöpas i hennes ältande form och serveras med allsköns påbröd dag ut och dag in. Skammen hettade över hans ansikte, en ramsa av eder väste fram ur rävsågget.

Plötsligt hörde han någon komma ut och hoa på Snickar-Gustavs trapp. Hukande sprang han genom den knähöga snön nerför ån, efter honom dansade säckvävsbyltet likt en leklysten utter.

LANGT MELLAN LAMPORNA

(Forts. fr. sid. 17)

Han låg och tänkte på kaffe, men så ingenting. Till slut gick han upp och gjorde i ordning det själv.

— Du vill väl ha kaffe? sa han och ställde brickan på en stol framme vid sängen. Hon reste sej upp på armbågen. En papiljott stack fram som ett horn ur håret ovanför pannan.

— Tänk att karlar alltid ska bre ut sej så där när dom sover, sa hon.

Han gav ungarna varsin skorpa utan att svara henne.

På kvällen följde de honom tillbaka till stan. Ungarna var trötta och bråkiga, och Ellen verkade otålig på dem. Samma glädje som han känt när han rest ut igår kände han väl inte, men det var bra att dom var med hem igen. Han tände en cigarrett och satt och såg ut genom kupéfönstret. Molnen hade vävt sej samman, och morgonens blåa gläntor var gömda. Nere på jorden tätnade skymningen. Han hörde Ellens röst. Irriterad.

— Om du inte håller dej lugn, Lena, får du en örfil, sa hon.

Han vände på huvet. En dam med rynkförnäm min borstade demonstrativt av sin kjol. Han sträckte ut handen.

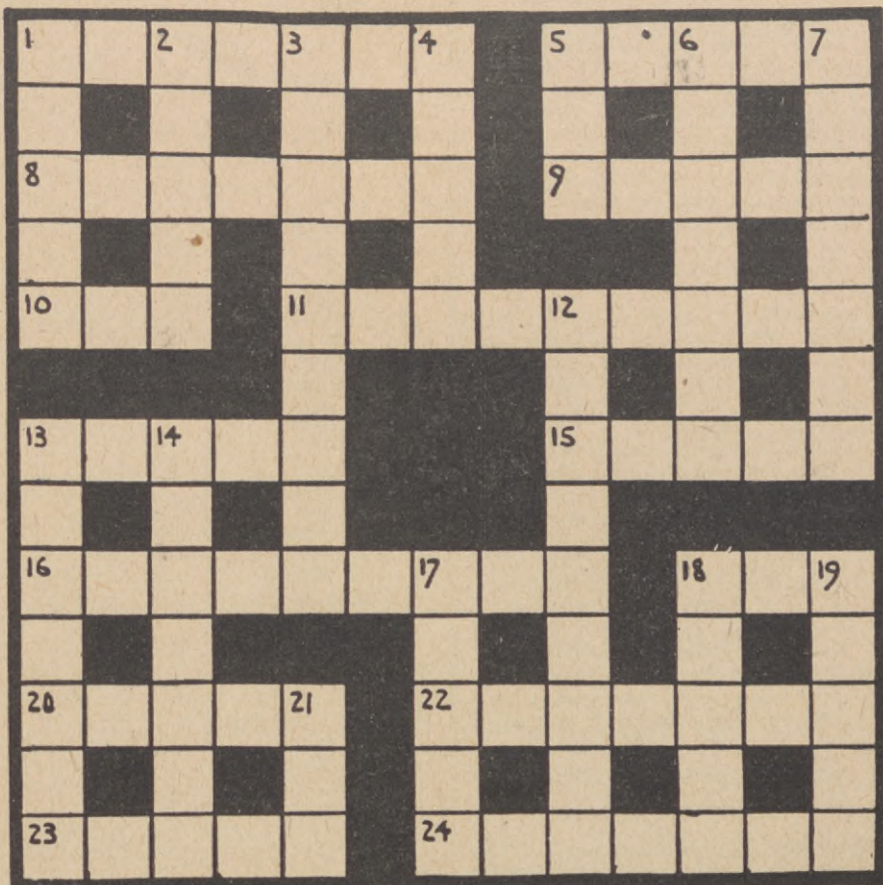
— Kom och sätt dej här Lena. Om du inte sitter still kanske farbror konduktören kommer och säger att du inte får åka med tåget, sa han och lyfte upp Lena bredvid sej på bänken.

— Att resa med ungar, suckade Ellen. Han såg på henne. Hennes ansikte var otåligt och hennes rörelser nervösa. Han kände Lenas hand i sin.

— Vi är snart hemma, sa han och släckte cigarretten i askkoppen.

Just då tjöt loket, och en tunnel vräkte sej ner utanför fönstret. Det var långt mellan lamporna.

KORSORD nr 11

VÅGRÄTA ORD

1. Ätes mycket i vårt land, talas mindre. (7)
5. Helig källa. (5)
8. Polisen söker sitt villebråd. (7)
9. Ett fynd i vassen. (5)
10. En liten stund med Jon Blund. (3)
11. Vad är ett ljusår? (9)
13. Bör ha korppluggarna öppna. (5)
15. Rid i natt! (5)
16. Sista smörjelsen. (9)
18. Är kall men alstrar värme. (3)
20. Sergeants förtvivlan. (5)
22. Genomskådad dubbelhet. (7)
23. Läggs bort när det passar. (5)
24. Säges den karaktärlösa sakna. (7)

LODRÄTA ORD

1. Paddan och tjuren. (5)
2. Kan ju även en humorist mycket väl heta. (5)
3. En ljuspunkt där kampen står. (9)
4. Det var en trevlig —, sa Montelin, kom hem på morgonkulan. (5)
5. Säker hand och säkert öga, då blir det ingen —. (3)
6. Vise och hjälp. (7)
7. En resa för ro skull. (7)
12. Var Elsa Örn på balen. (9)
13. Dåliga produkter eller en riksdagsmäns dröm. (7)
14. Kroppens fiende nr 1, anser herr Wærland. (7)

17. Kan man få både öl och brännvin av. (5)
18. Cykel och skinka. (5)
19. En högtidlig uppvisning. (5)
21. Många ord eller bara en siffra. (3)

Lösning till korsord nr 9

VÅGRÄTT: 1. Attsats. 5. Uthus. 8. Lärka. 9. Barnsöl. 10. Kvissla. 12. Märke. 13. Utom. 15. Straff. 17. Revolt. 19. Otur. 21. Örfil. 23. Reträtt. 26. Jobbare. 27. Annat. 28. Kallt. 29. Kuperad.

LODRÄTT: 1. Aplik. 2. Terrier. 3. Avans. 4. Sabbat. 5. Utrymme. 6. Husar. 7. Solvent. 11. Luft. 14. Orre. 15. Sjösjuk. 16. Foliant. 18. Ovänner. 20. Urverk. 22. Fabel. 24. Tramp. 25. Tetid.

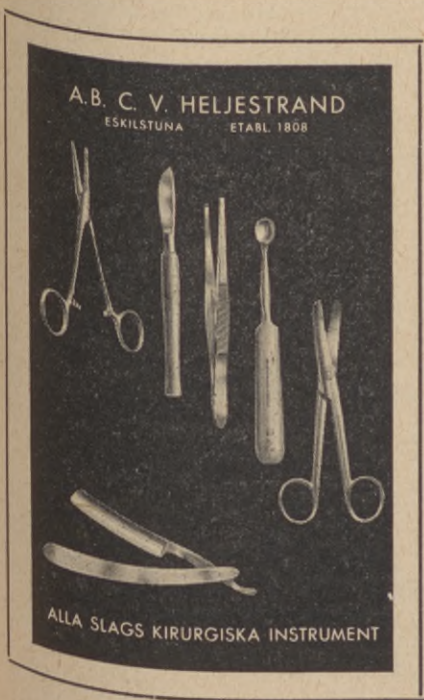
Pristagare:

1:a pris kr 10:—, frk Lilly Eriksson, Heidevägen 2, Kinna.

2:a pris kr. 5:—, frk Karin Lindén, Cederbourgsgatan 5, Göteborg S.

Tävlingsregler

Lösningar till korsord nr 11 skall vara Status redaktion, Kocksgatan 15, Stockholm, tillhanda senast den 10 december 1954. För att komma med i prisbedömningen måste tävlingsförsändelse vara märkt "Korsord nr 11". Glöm ej att tydligt angiva namn och adress. Två priser, ett på tio och ett på fem kronor utdelas. Lösning och pristagarnas namn kommer i januarinumret 1955.

Man tvättar rätt och lätt...

Nyheterna duggar tätt, när det gäller tvättmedel. Den senaste förbättringen kommer Mohab-fabrikerna med. Efter långvariga experiment på sina laboratorier lanserar de nu en Chromol Röd.

Detta tvättmedel har ju redan tidigare haft egenskaper, som gjort det populärt bland husmödrarna. En nackdel har emellertid varit det ganska stora antal sköljningar, som erfordrats. Just den svagheten har man nu lyckats eliminera. I dag kräver Chromol Röd av den nya tillverkningen endast ett minimum av sköljningar — två à tre är nog. Det är inte bara arbetsbesparande utan också skonsamt mot händerna.

Textilinstitutets materialprovninganstalt i Borås har utfört provtvätt med Chromol Röd, och resultatet blev överraskande bra t. o. m. för fabrikanten. Redan i jämförelse med de tidigare "vanliga" tvättmedlen låg Chromol Röd förmånligt till, då det var frågan om slitaget — efter tio tvättar var slitageprocenten 11,3 proc. Med det nya Chromol Röd blev motsvarande siffror 0,7 proc.

Det är vad man skulle kunna kalla maskintvätt utan maskin. Speciellt lämpar det sig för veckotvätt i köket, och inte minst på sommarstället och i sportstugan.

(Sydsvenska Dagbladet Snällposten)

Socialboken

i ny helt omarbetad upplaga är en betydligt tjockare volym än den första som kom år 1949. Egentligen kan man tala om en helt ny bok, så genomgripande är förändringen, till och med de allra färskaste besluten vid den avslutade värriksdagen är med. I sitt förtal framhåller f. socialminister Gustav Möller att alla som vill ha korrekta upplysningar om vårt rikt förgrenade socialförsäkrings- och socialvårdssystem bör skaffa sig boken. Det är ett gott betyg åt dess författare Ernst Michanek, som lyckats få med praktiskt taget allt om det moderna Social-Sverige, kortfattad historik och massor av aktuella fakta, på 350 väl disponerade sidor till ett pris av sex kronor och sjuttiofem öre. Tidens förlag står som utgivare.

Redigerad av
G. SKARP

Världsmästaren Botvinnik visade sin höga klass i schackolympiaden, som han genomförde utan något förlustparti, och därmed starkt bidrog till Sovjets slutseger. I partiet har nedan utmanövrerat han den argentinske stormästaren Najdorf.

Vit: Botvinnik Svart: Najdorf

1. d4, Sf6	2. c4, g6
3. g3, Lg7	4. Lg2, 0—0
5. Sc3, e5	6. Sf3, Sc6
7. 0—0, d6	8. e3, Lf5
9. b3, Dc8	

Svart använder ett av argentinarna gouterat system. I stället för textdraget har rekommenderats 9.—, e5.

10. Lb2, Se4

Konsekventare var 10.—, Lh3.

11. Tc1, Sxc3	12. Lxc3, Le4
13. d5!	

Betecknande för världsmästarens fina positionsuppfattning. Nu framtingas de följande, för vit fördelaktiga avbytena.

13. —, Lxc3	14. Txc3, Sd8
15. Sd2!, Lxg2	16. Kxg2, f5
17. f4! —	

Ej genast 17. e4, vilket svart kunnat besvara med 17.—, f4.

17. —, e6	18. e4, exd5
19. cxd5, Sf7	20. Te1, Te8
21. Tc—e3, Dd7	22. Df3, Ta—d8
23. a4, b6	24. exf5! —

Vit har manövrerat mästertligt, och nu till direkt aktion.

24. —, Txe3	25. Txe3, Dxe3
26. g4, Dc2	27. Te2, Tf8
28. Se4, Dd1	29. Sf6+, Kg7
30. g5, Te8	31. Te3!, Dxe3

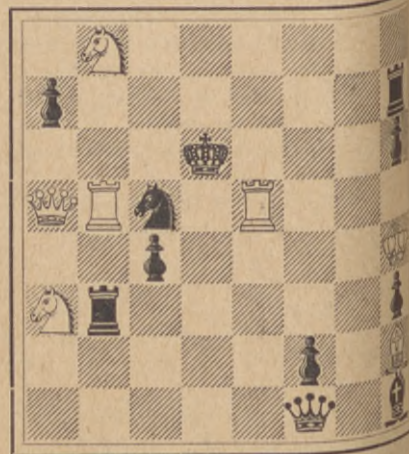
Dambyte var tvunget enär svart annars dukar under för mattangrepp. Återstående är endast en tekniksak för Botvinnik.

32. Kxf3, h6	33. h4, hxg5
34. hxg5, a6	35. Te7, Tb8
36. Ta7, b5	37. Txa6, bxa6
38. bxa4, Tc8	39. a5, Kf8
40. Tc6, Ta8	41. a6. Uppgiven

PROBLEM

Av A. Ellerman

Matt i två drag

Vit: Kh4, Da5, Tb5, e5, Lh2, Sa3, b8 = 11.
Svart: Kd6, Df1, Tb3, h7, Lh1, Sc5, Ba7, Bc7, Bg8, Bg7, Bf8, Bg6, Bg5, Bg4, Bg3, Bg2, Bg1, Bg0.

LÖSNINGAR

Problem av J. Smutny.

Matt i tre drag. 1. Td7, Dxd7. 2. Dd7, Kh7. 3. Dxd7 matt. 1.—, Dg6. 2. Da7, Kg8. 3. Da8 matt.

Studie av E. Herzog.

Vit vinner. 1. Dh7+, Kd5! 2. Db7+, Dc6+ 3. Sc3+, Kc5. 4. Se4+, Kd5+, Lc4+!

Hjutt den vällagade skånska maten på någon av de sju Solidarrestaurangerna

Pilgården
Ströget, Södergat 5
Folkets Hus

Bergsgatan 20
Drottningtorget 10
Malmgården

Temperance — även hotell

MALMSTRÖMS Kött- & Charkuteriaffär

rekommenderar sina charkuterivaror

FÄRDIGLAGAD MAT - KONSERVER
ÄGG - OST - SMÖR - FLOTT
HÖNS - KYCKLINGAR - VILT

Tel. 355 15
CARL HERSLOVSGATAN 7
MALMÖ

STOCKHOLM**JUTELUMP**

Säckar och juteväv köpes. Fördämnings-
mattor, cisterner, sand- och torkgaltar
säljas. Koksgrutor, Järnbalkar och Plåt.

A. JÖNSSON & C:o
Timmermansgatan 47 - Stockholm
Tel. 43 03 59, 43 63 83

Bengtsons Litografiska

34 98 20 Sveavägen 90, Stockholm 34 98 20

MODERNT OFFSETTRYCKERI

**BORÅS OCH SÖDRA
ÄLVSBOGERS LÄN****E. W. JUST**

FÄRGERI — BLEKERI

MERCERISATION

Filmtryckeri

BORÅS
Tel. växel 174 65

GÖTEBORG

**JÄRN-
AFFÄRER**

Hövuudaffär: Järntorget 2 - Tel. 17 22 40
Filial: Redbergsplatsen 2

REKOMMENDERAS

ALL FOTOGRAFISK UTRUSTNING
Hugo Svensson & Co.
FOTO A.-B.

Storgatan 13 - Tel. Växel: 17 04 20
Filial: Västra Hamngatan 11

Tvätt-Soltork

Vasaplatsen 4. Telefoner 11 73 11, 11 73 12

**GÖTEBORGS
KLIČHEANSTALT**

KRONHUSGAT. 22
TELEFON 111219

GÖTEBORG**AB. Svenska Shells
bensinstation**

Skånegatan, Göteborg
Telefon 16 24 31

A. Bratt

REKOMMENDERAS

WIKINGS MEK. VERKSTAD

Kustens Varv, Göteborg

Tel.: Kont. 14 58 42 - Mek. verkst. 14 71 52

Maskinavdelning: Arbeten i järn och metall för
byggnadsändamål. Pressningsarbeten och fin-
mekaniska arbeten. Cylinderborrnig, vev-
axelslipning, lagerjutning. Tillverkning av
pressverktyg m. m.

Tillverkning av maskiner för konservindustrien

Elektro-galvanisk avdelning: Förokromning, för-
nickling, kadmiering, förtenning etc.
Slipning och oxidering.

Edert dagliga bröd

köper Ni bäst hos oss

**ANNA JOHANSSON
THÉBRÖDSBAGERI**

Munkebäcksgatan 20 Drottninggatan 57
Tel. 25 40 55 Tel. 11 91 27

JONAS THÖRNER

CHARKUTERIAFFÄR

Långedragsvägen 127 Telefon 29 18 56

Rekommenderas

MANNES URMAKERI

T. M. NISSFELDT

Munkebäcksgatan 4 Tel. 25 22 42

Allt inom branschen — reparationer

LINDEMARK & HOLM

Kommendörsgat. 13 Filial Jägaregat. 11
Tel. 14 48 62, 22 10 18 Tel. 22 10 18

Värme- o. Sanitära installationer

LULEÅ**Brunnsborrnig**

utföras av

Borrförman H. BJURSTEN

Box 524 - LULEÅ - Tel. 3191

MALMÖ**påhlssons**

Malmö

bröd
gott bröd

Ät varje dag —

Andersson's

Kött-, Fläsk- o.
Charkuterivaror

MARMOR, KALKSTEN

och GRANIT

INGENJÖRSFIRMAN H. SVENSSON

Villa Daisy, Mariedalsvägen

M A L M Ö

Telefon 153 80

NORRKÖPING**Gummicentralen**

Stockholmsvägen 22—26

Tel. 268 30, NORRKÖPING Tel. 268 30

Utför alla slags reparationer
Försäljning av nya ringar

**Efter SÖNDAGSPROMENADEN
eller UTFLYKTEN**

smakar maten eller kaffet
utmärkt hos oss

Snabb betjäning - Trevliga lokaler

KONSUM-restaurangen
Norrköping

SUNDSVALL**AB BENGT ANDERSSON
MANUFAKTURAFFÄR**

STORGATAN 17

Tel. 3311

GYNNA

SVENSK

INDUSTRI

En läkemedelsindustri på frammarsch...

medel mot tuberkulos

*PAS
Tibinide
Berkazon*

vitaminpreparat

*Multiplex
Decamin
ABCDin m. fl.*

järnpreparat

*Guttafer
Di-Ferrosan
Ferro-B m. fl.*

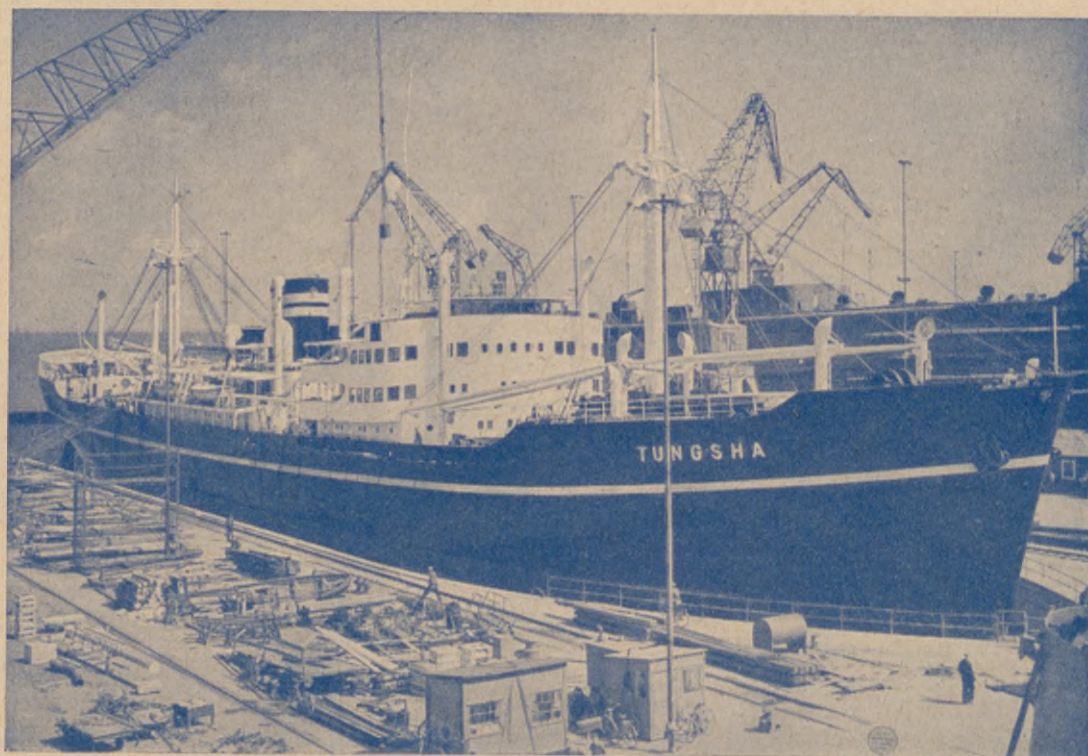
Ferrosans verksamhet bygger på mångårig erfarenhet och givande samarbete med svensk medicinsk forskning.

Ferrosans forskning och produktion är huvudsakligen inriktad på vidstående läkemedelsgrupper.

FERROSAN

MALMÖ

KOCKUMS
MEKANISKA VERKSTADS AB • MALMÖ

